

Araştırma Makalesi/Research Article

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ’NİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ POLİTİKASI: SORUMLULUK VE İNKÂR İKİLEMİ

CLIMATE CHANGE POLICY OF THE UNITED STATES: DILEMMA OF COMMITMENT OR DENIAL

Ceren UYSAL OĞUZ*

Öz

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), dünyanın en büyük ekonomisi ve ikinci büyük sera gazı emisyonu üreticisi olarak küresel iklim değişikliği ile mücadele konusunda en önemli aktörlerden birisidir. George W. Bush yönetimi 2001’de ABD’nin Kyoto Protokolü’nden çekildiğini açıklamış, bu nedenle Kyoto Protokolü hedeflenen emisyon indirimini sağlamakta yetersiz kalmıştır. Ocak 2009’da göreve gelen Başkan Obama’nın ikinci döneminde ise ABD’nin hem federal hem de uluslararası düzeyde iklim değişikliğine uyum ve emisyon azaltım faaliyetleri artmıştır. 2016 Dünya Günü’nde 175 ülkenin imzaladığı Paris Anlaşması sürecinde Obama, iklim değişikliği ile mücadelede sorumluluk almaya ve uluslararası liderlik rolünü üstlenmeye hazır olduklarını açıklamıştır. Ancak anlaşmanın yürürlüğe girmesinin ardından, Kasım 2016’da ABD’de gerçekleşen başkanlık seçimini kazanan Donald J. Trump, göreve başladıktan sonra ülkesinin Paris Anlaşması’ndan çekileceğini ilan etmiştir. Böylece bir kez daha, iklim değişikliği ile uluslararası mücadelede ABD sorumluluk ve yükümlülük üstlenmekten kaçınan bir konum benimsemiştir. Bu çalışmada iklim değişikliği konusunda özellikle Obama ve Trump’ın söylemleri ve izledikleri politikalar incelenerek, sorumluluk üstlenme ya da iklim değişikliğini inkâr ikilemi tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İklim değişikliği, Obama Yönetimi, Paris Anlaşması, Trump Yönetimi

Abstract

The United States (US), as the world’s largest economy and the second largest greenhouse gas emitter, is one of the most significant actors of global climate change process. In 2001, President George W. Bush announced the withdrawal of the US from the Kyoto Protocol which led to a setback in the international mitigation process. On the other hand, President Obama who took office in January 2009 has increasingly involved in climate change adaptation and mitigation activities on both national and international levels. The Paris Agreement, signed by 175 states on 2016 Earth Day, represented the beginning of a new era in international climate negotiations and the US eagerly announced its willingness to lead in the coming years. However, with the election of Donald J. Trump in November 2016, the role of the US in international climate mitigation and adaptation negotiations was shifted once more. This study aims to analyze and compare the climate change rhetoric and policies of Obama and Trump, discussing their administrations’ respective climate commitments or denial.

Keywords: Climate change, Obama Administration, Paris Agreement, Trump Administration

* Dr. Öğretim Üyesi, Akdeniz Üniversitesi İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, caysaloguz@akdeniz.edu.tr

EXTENDED SUMMARY

Background

Climate change can be considered as the most important global ecological crisis since the beginning of the industrial revolution. The insufficiency of national and international policies in dealing with climate change has led to increasingly complex and devastating impacts. The United States is the world's largest economy and the second largest greenhouse gas emitter after China. The US has also played a key role in the foundation of international political and economic organizations that shaped the current international system. Such economic and political power provides the US a significant status of facilitating or blocking the implementation of international environmental agreements. The US economy and industrial production processes are largely based on fossil fuels. Therefore, the US and other industrialized countries are historically responsible for the emergence of global warming and climate change as a result of rapid increase in greenhouse gas concentrations in the earth's atmosphere during the last century.

Purpose and Method

In this study it is aimed to assess the evolution of climate change policy in the US with regard to consecutive administrations since President Carter and their national positions in international negotiations. In order to do this, after briefly explaining the policies of previous administrations, Climate Action Plan of President Obama was examined in detail to understand the basis of Obama's global leadership perspective. Then, the rhetoric of President Trump who denies climate change was presented with examples. Extensive review of related literature, i.e. articles, books, official documents and media sources is used along with the comparative analysis of the rhetoric and the policies of President Obama and President Trump regarding climate change.

Findings

The international negotiations aiming to establish effective mitigation and adaptation policies to deal with the impacts of climate change, have led to the creation of the Kyoto Protocol (1997) with specific emission targets for developed countries. When George W. Bush came into power in 2001, he almost immediately announced the withdrawal of the United States from the Kyoto Protocol despite international reaction, arguing that it would cause a negative impact on US economy by not setting emissions targets for developing countries. In contrary to the Bush administration's ignorance, President Barack Obama, from the beginning of his campaign in 2008, stressed that the United States should assume responsibility in international climate change mitigation and adaptation process. In his second term, acknowledging the necessity of the US commitments, he created the Climate Action Plan and the Clean Power Plan, signed the Paris Agreement and eagerly declared the US willingness to lead international efforts to deal with the climate change. However, with the election of Donald J. Trump, the role of the US in international climate mitigation and adaptation negotiations was shifted once more. During his presidential campaign and after his inauguration, Trump has repeatedly announced his beliefs, as contrary to scientific consensus, about global warming being a hoax created by China to weaken the American economy and its competitive power.

Conclusion

Unlike Trump, President Obama was openly declared his administration's eagerness to lead the international action on climate change, agreeing with Chinese President Xi Jinping about their respective roles and responsibilities in reducing global emissions. When Trump took office in January 2017, he did not waste a moment to reverse or cancel the components of Obama's climate change program. As a consequence, he has been criticized by other leaders, international community and scientists, and invited to fulfill the commitments of the US regarding the Paris Agreement. However, up to this date, President Trump shows no interest in engaging and taking responsibility in international climate negotiations. It remains to be seen in the next two years whether climate change would once again become an important issue in the presidential campaigns for 2020 elections.

GİRİŞ

Sanayi devrimiyle başlayan dönemin yol açtığı küresel ekolojik krizin en önemli bileşenlerinden biri olarak nitelendirilebilecek iklim değişikliği konusunda ulusal ve uluslararası politikalar yetersiz kaldıkça, giderek daha kompleks ve daha yıkıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Dünya Bankası verilerine göre Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) açısından dünyanın en büyük ekonomisidir¹ ve sahip olduğu siyasi, askeri ve ekonomik gücün yanı sıra, Birleşmiş Milletler (BM) başta olmak üzere birçok uluslararası örgütün kuruluşunda ve işleyişindeki etkisi nedeniyle uluslararası sistemin en önemli aktörlerinden birisidir. ABD bu gücü nedeniyle, diğer birçok konuda olduğu gibi, uluslararası çevre koruma anlaşmalarının hazırlanmasını ve uygulanmasını kolaylaştırıcı ya da zorlaştırıcı bir rol oynayabilmektedir. Örneğin, Falkner (2001: 157-158) 1970'lerde çevreci hareketlerin yaygınlaşmasında ABD'nin korumacı (*conservationist*) politikalarının etkili olduğunu, 1987 tarihli Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü'nün oluşturulmasında ABD'nin liderlik rolü üstlendiğini vurgulamaktadır. Öte yandan bu çalışmanın konusu olan iklim değişikliği, uluslararası gündeme girişinden bu yana ABD başkanlarını en zorlayan çevre sorunlarından biri olarak değerlendirilmektedir. İşlerin olduğu gibi devam etmesi durumunda gezegeni bekleyen yıkım olasılığına karşın, şu anki ve önceki bazı ABD yönetimlerinin iklim değişikliğinin varlığını inkâr ediyor olması, azaltım ve uyum konusunda sürdürülen uluslararası girişimleri olumsuz etkilemektedir.

Diğer sanayileşmiş ülkeler gibi ABD'nin de atmosferdeki sera gazı yoğunluğunun son yüzyılda hızla artmasında, dolayısıyla iklim değişikliği sorununun ortaya çıkışında tarihsel sorumluluğu bulunmaktadır. Ekonomik sistemi ve üretim süreçleri büyük ölçüde fosil yakıtlara dayanan ABD, en yüksek sera gazı emisyonuna sahip ülkeler listesinde uzun süre ilk sırada yer aldıktan sonra 2007'de Çin'in ardından ikinciliğe yerleşmiştir. 2017 verilerine göre Çin toplam sera gazı emisyonlarının %26,83'üne, ABD ise %14,36'sına kaynaklık etmektedir (Friedrich, Ge ve Pickens, 2017).

Bu yüzden George W. Bush'un, 2001'de göreve başladıktan kısa bir süre sonra ABD'nin Kyoto Protokolü'nü onaylamayacağını ve süreçten çekildiğini açıklaması iklim değişikliği ile mücadele konusunda sürdürülen uluslararası girişimlere büyük sekte vurmuştur. Barack Obama ise 2008'deki ilk dönem seçim kampanyasından itibaren ABD'nin bu konuda sorumluluk üstlenmesi gerektiğini vurgulamış, özellikle başkanlığının ikinci döneminde aldığı kararlar ve Paris Anlaşması'na verdiği destekle iç politikada eleştirilere maruz kalmasına karşın, iklim değişikliği ile mücadelenin etkili uluslararası figürlerinden biri olmuştur. Obama'dan sonra ABD'nin 45. başkanı olarak seçilen Donald J. Trump ise seçim kampanyası süresince iklim değişikliğine inanmadığı yönündeki söylemini, göreve başladıktan sonra da sürdürmüş, Obama dönemindeki federal düzenlemelerin büyük bir bölümünü iptal ederken, Paris Anlaşması'ndan da çekileceklerini açıklamıştır. Böylece ABD yeniden iklim değişikliği ile mücadele sürecinde yükümlülük almaktan kaçınan aktörlerinden biri haline gelmiştir.

Obama yönetiminin sera gazı emisyonlarını azaltmak ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı hazırlıklı olmak için federal ölçekte planladığı ve uygulamaya koyduğu politikalar ile Trump yönetiminin tutumu arasındaki büyük değişim nedeniyle ABD'nin uluslararası müzakerelerdeki liderlik rolü de sekteye uğramıştır. Bu çalışmanın amacı, Obama ve Trump yönetimlerinin iklim değişikliği politikalarının karşılaştırmasını yapmak ve her iki yönetimin ABD için uluslararası müzakere sürecinde hangi rolü tercih ettiklerini tartışmaktır. Bu nedenle çalışmada ABD yönetimlerinin iklim değişikliği sorununa yaklaşımları ve başkanlar tarafından izlenen politikalar kronolojik olarak ele alınmıştır. Çalışmanın ilk kısmında, 1970'lerde bilimsel çevrelerde atmosferdeki karbondioksit (CO₂) yoğunluğunun artışıyla ilgili tartışmaların politikacıların gündemine girmesiyle başlayan ve George W. Bush'un Kyoto Protokolü'nden çekilmesiyle sonuçlanan dönem ele alınmaktadır. Bu dönemde ABD yönetimlerinin küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda pasif ve çoğu zaman bilimsel verileri reddederek şüpheci bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. İkinci kısımda ise Obama'nın göreve gelmesiyle birlikte iklim değişikliği sorununun ABD politikalarına nasıl yansıdığı ve Obama'nın federal ve uluslararası düzeyde girişimleri incelenmektedir. ABD'nin iklim

¹ Dünya Bankası'nın 1 Temmuz 2019'da açıklanan verilerine göre 2018 yılı için küresel nominal GSYH yaklaşık 85 trilyon 790 milyar dolardır. ABD, yaklaşık 20 trilyon 494 milyar dolar ile ilk sırada, Çin ise yaklaşık 13 trilyon 608 milyar dolar ile ikinci sırada yer almaktadır (World Bank, 2019).

değişikliği sorununa ilişkin aktif bir politika izlediği Obama dönemi gelişmeleri ayrıntılı bir şekilde ele alındıktan sonra, üçüncü kısımda Trump'ın iklim değişikliğine dair söylemi ve aldığı kararlar irdelenmektedir. Sonuç kısmında ise Obama ve Trump'ın söylemleri ve politikaları karşılaştırılarak ABD'nin iklim değişikliği konusunda sorumluluk üstlenme kararı ile iklim değişikliğini inkâr ederek bu sürecin dışında kalma tercihi ile ortaya çıkan ikilemin yanı sıra Trump'ın söyleminin Paris Anlaşması sürecine etkisi tartışılmaktadır. Çalışmada özellikle Obama ve Trump yönetimlerinin iklim değişikliği konusundaki tutumları ele alınmaktadır, böylece Obama'nın tarihsel sorumluluk ve uluslararası liderlik söylemi ile Trump'ın iklim değişikliğini inkâr söyleminin somut politika çıktılarını nasıl etkilediği anlaşılabilir. Çalışmada ABD'nin iklim değişikliği politikası ile ilgili makalelerin, kitapların, resmi belgelerin ve haber kaynaklarının tarandığı kapsamlı bir literatür araştırması yapılmış, ayrıca Obama ve Trump'ın konuya yönelik söylemleri ve izledikleri politikalar karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmıştır. Öte yandan uluslararası iklim müzakereleri çerçevesinde Çin, Avrupa Birliği gibi diğer önemli aktörlerin pozisyonları ve ABD politikalarının bu aktörlerin politikaları ile ayrıntılı şekilde karşılaştırılması başka bir çalışmada incelenmek üzere bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.²

1. CARTER'DAN G. W. BUSH'A İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ TARTIŞMALARI

Sanayi devriminden sonra atmosferdeki CO₂ yoğunluğunun artışı ve bu gelişmenin iklim üzerindeki olası etkileri hakkında Amerikan bilimsel çevrelerindeki çalışmalar 1970'lerde sıklık kazanmaya başlamıştır. Yine aynı dönemde dünyanın çeşitli bölgelerinde görülen kuraklık, kıtlık, olumsuz hava koşulları nedeniyle tarım ürünlerinin zarar görmesi gibi sorunlar kamuoyunun dikkatini iklime yöneltmiştir. 1977'de göreve başlayan Jimmy Carter, ABD'de ve dünyanın birçok bölgesinde derinleşmekte olan çevre sorunlarının sınır tanımayan özelliğini gündeme getirmiştir. 27 Mart 1979'da Kongre'de yaptığı "Bilim ve Teknoloji" konuşmasında antropojenik (insan kaynaklı) iklim değişikliğinden kamuoyu önünde söz eden ilk başkan olmuştur. Bu dönemde Kongre'de konuyla ilgili gerçekleşen tartışmalar sonunda, 1978 Ulusal İklim Programı Yasası ile insan etkinliklerinden kaynaklanan iklim değişikliğini araştırma programı kurulmuştur (Bailey, 2016: 50-51).

Çevre sorunlarının giderek derinleşmesi üzerine Carter, ilgili kurumlardan dünya nüfusu, doğal kaynaklar ve doğal çevrede gözlemlenen değişimler hakkında bir rapor hazırlamalarını istemiştir. Çevresel Kalite Konseyi, Dışişleri Bakanlığı, Çevre Koruma Ajansı (EPA), Ulusal Bilim Vakfı, Ulusal Okyanus ve Atmosfer İdaresi tarafından hazırlanarak 1980'de Başkan Carter'a sunulan Global 2000 Raporu'nda³, nüfus artışı, doğal kaynaklar üzerindeki baskı, çevre kirliliği gibi sorunların yanında iklimde gözlemlenen değişimlere de kapsamlı bir bölüm ayrılmıştır. O tarihlerde uzun dönemli iklim projeksiyonlarının bilimsel güvenilirliği hakkında sürmekte olan görüş ayrılıklarına karşın, raporda fosil yakıt kullanımının ve bazı insan etkinliklerinin, atmosferde CO₂ artışına ve dünyanın ısınmasına neden olabileceği, dolayısıyla iklimi etkileme potansiyeline sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Sussman ve Daynes, 2013: 80; Barney, 1980: 36).

İklim değişikliği konusunda bilimsel kurumların raporlarına ve artan bilimsel verilere karşın önleyici politikaların oluşturulması konusunda engeller de belirmeye başlamıştır. Öncelikle, sera gazı emisyonları ve ucuz fosil yakıtlar arasındaki ilişki, ekonomiyi olumsuz etkileyeceği düşünülen önleyici adımları daha ilk günden itibaren tartışmalı hale getirmiştir. Fosil yakıt lobisi hızla harekete geçmiş, muhafazakâr düşünce kuruluşları ve medyanın desteğiyle iklim değişikliğini inkâr süreci başlatılmıştır (Bailey, 2016: 51). Çevre sorunları ve iklim değişikliği konusunda sonraki ABD yönetimleri için temel kaynaklardan biri olan Global 2000 Raporu'nu hazırlatmasına rağmen Carter, dünyanın o dönemde karşı karşıya kaldığı petrol krizi nedeniyle, ülkesinin kömür üretiminin yılda bir milyar tonunun üzerine çıkacak ölçüde arttırılması gerektiğini savunmuştur (Sussman ve Daynes, 2013: 81). Sonuç olarak, 1970'lerde bilimsel kanıtların artması, yaşanan aşırı hava olayları, kamuoyunun artan endişesi, Beyaz Saray ve Kongre'de konuyla ilgili

² Küresel emisyon üretiminde ilk beş sırayı alan Çin, ABD, Avrupa Birliği, Hindistan, Rusya'nın Paris Anlaşması çerçevesinde emisyon azaltım taahhütleri ve ilgili politikalarının bir değerlendirmesi için Bkz. Atvur, S. ve Uysal Oğuz, C. (2018), The Paris Agreement: Climate Politics of Global Actors, Ö. Kalkan Küçüksoğak ve A. M. Yıldız içinde, *Current Debates in International Relations & Law* (s. 11-24), Londra: IJOPEC Publication.

³ *The Global 2000 Report to the President* başlıklı üç ciltlik raporun tamamına <http://www.geraldbarney.com/G2000Page.html> adresinden ulaşılabilir.

politikacıların göreve gelmesi gibi gelişmeler iklim değişikliği konusunda daha belirgin adımların atılmasını sağlayamamıştır (Bailey, 2016: 51).

1.1. Reagan Dönemi ve “Daha Fazla Bilimsel Araştırma”

1981’de Ronald Reagan’ın göreve gelmesiyle iklim değişikliği tartışmaları geri planda kalmaya başlamıştır. Senato’nun 1954’ten beri ilk kez Cumhuriyetçilerin kontrolüne geçmesi, Reagan yönetiminin devleti küçültme ve vergileri indirme politikaları çevresel endişelere baskın çıkmış; EPA Direktörü ve İçişleri Bakanı yetkilerini iş dünyasını memnun edecek kararlar yönünde kullanmışlardır. Bu dönemde iklim değişikliği araştırma fonları azaltılmış, ancak yönetimin ilgisizliğine karşın, bilimsel raporlar konuyu kamuoyunun gündeminde tutmuştur. 1983’de EPA ve Ulusal Bilimler Akademisi (NAS) tarafından yayımlanan iki rapor, iklim değişikliği konusunda iki farklı bakış açısını ortaya koymuştur. NAS Raporu, küresel ısınmanın çok ciddi boyutlarda olmayabileceğini, azaltım (*mitigation*) maliyetinin uyum sağlamaya (*adaptation*) göre yüksek olacağını açıklamıştır. EPA Raporu ise sıcaklık artışının önemli seviyelerde olacağını ve yıkıcı etkilere yol açacağını ifade ederken, ilk kez bir hükümet kurumu, iklim değişikliğinin teorik değil gerçek bir tehdit olduğunu açıklamıştır. Ancak Reagan yönetimi, acil önlem çağrısı yapan EPA Raporu yerine, maliyet odaklı NAS Raporunu ön plana çıkarmayı tercih etmiştir (Bailey, 2016: 52-53).

Reagan yönetimi bu dönemde, temel olarak “bekle ve gör” yaklaşımını benimsemiş ve somut politikalar için “daha fazla bilimsel araştırma” yapılması gerektiğini ileri sürmüştür. Ancak 1980’lerin ortalarından itibaren iklim değişikliği uluslararası gündemin önemli konularından biri olmaya başlamıştır. Uluslararası örgütlerin ABD’nin iklim değişikliği konusunda daha etkin politikalar izlemesi yönündeki baskısı; giderek artan bilimsel veriler; 1986’da Senato ve Temsilciler Meclisi’nin ağırlıklı olarak Demokratlara geçmesi ve iklim değişikliğinin tartışıldığı Kongre oturumlarının sayıca artması, Reagan yönetimini bazı politika değişikliklerine zorlamıştır. Dünya Meteoroloji Örgütü’nün (WMO) Mayıs 1987’deki kongresinde ABD, iklim değişikliğinin bilimsel olarak ele alınabilmesi için WMO ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı tarafından yeni bir panel kurulmasını önermiştir. Bailey (2016: 53-54) tarafından asıl amacı, Amerikan endüstrisine zarar vermesi kaçınılmaz olan “acil eylem” beklentilerini ertelemek olarak değerlendirilen bu önerinin, uluslararası örgütler ve diğer ülkeler tarafından kabul edilmesi sonucu, Kasım 1988’de Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) kurulmuştur.

Reagan’ın son dönemindeki bir diğer gelişme ise Aralık 1987 tarihli Küresel İklim Koruma Yasası’dır. Bu yasayla iklim değişikliği için politika geliştirme sorumluluğu EPA ve Dışişleri Bakanlığı’na verilmiş, Kongre’ye konu ile ilgili yıllık raporlar sunulması istenmiştir. Reagan, yasayı imzalamasına karşın, politika belirleme yetkisinin Beyaz Saray Bilim ve Teknoloji Politikası Dairesi’nden yürütmenin diğer birimlerine devredilmesine karşı çıkmıştır. Bailey’e (2016: 54) göre iklim değişikliği politikasının Beyaz Saray’ın kontrolünde kalması, konuyla ilgili tartışmaların Kongre denetiminin dışında tutulması demektir. Reagan’ın çevre politikaları konusundaki en önemli adımı Montreal Protokolü’nü imzalamak olmuştur. Görev süresi boyunca sera gazı emisyonlarını kontrol altına alacak politikalar izlemekten kaçınmış ve önceliği her zaman ekonomik büyümeye vermiştir. Acil ve somut eylem çağrıları karşısında sürekli olarak “daha çok bilimsel kanıt” ihtiyaç olduğunu iddia eden Reagan, konuyla ilgili bilimsel araştırma fonlarını azaltmaya çalışmış; bilim ve ideoloji karşı karşıya geldiğinde bilimi göz ardı etmeyi seçmiştir (Sussman ve Daynes, 2013: 81-82).

1.2. Baba Bush’tan Oğul Bush’a Uluslararası İklim Müzakerelerinde ABD

1988, Amerikan halkının iklim değişikliğinin yıkıcı etkilerini çok şiddetli şekilde hissettiği bir yıl olmuştur. ABD’nin birçok bölgesinde aylar süren kuraklığın ardından yazın yaşanan aşırı sıcak dalgası sonucu sekiz bin ila on bin Amerikalının yaşamını yitirdiği açıklanmış; Yellowstone Ulusal Parkı’nda yaz ve sonbahar boyu süren yangınlar parkın ormanlık alanının %40’ını yok etmiştir (Magoc, 2011: 131). Bu gelişmeler iklim değişikliği tartışmalarını hem kamuoyunun, hem de Kasım ayındaki başkanlık seçimlerin önemli gündem maddelerinden biri haline getirmiştir.

Reagan’ın Başkan Yardımcısı olan George H. W. Bush, 1988 seçimlerinde Cumhuriyetçi Parti’nin başkan adayı olmuştur. Seçim kampanyasında, iklim değişikliği konusunda yönetimin etkisiz kaldığını ileri

sürenlere “*Sera etkisi konusunda bir şey yapamayacak kadar güçsüz olduğumuzu düşünenler Beyaz Saray etkisini unutupuyor.*” (The New York Times, 1989) yanıtını vermesi ilginçtir. Buna benzer seçim vaatleri; giderek daha sık yaşanan olumsuz hava olayları sonucu kamuoyunun artan farkındalığı; Kongre’de iklim değişikliğiyle mücadele konusunda iki parti arasında sağlanan konsensüs ve uluslararası baskılar, Bush’un başkan seçilmesi durumunda iklim değişikliği konusunda önceki döneme göre daha etkili politikalar izleneceği beklentisini yaratmıştır. Ancak bu beklentiler karşılıksız kalmıştır. Bush yönetimi içerisindeki farklı görüşler; Kongre’nin “en iyi çözüm yolu” konusunda uzlaşamaması; sera gazı emisyonlarının azaltılmasını içeren taleplere sanayi sektöründen gelen direnç, Bush’un da ekonomiye ya da enerji sektörünün çıkarlarına zarar verebilecek “ani kararlar”dan kaçınmasına neden olmuştur (Bailey, 2016: 55-56).

Örneğin, 1990’da düzenlenen Dünya İklim Konferansı’nda sırasında, CO₂ emisyonlarında azaltım öngören anlaşmayı imzalamayı reddeden tek sanayileşmiş ülke ABD olmuştur (Sussman ve Daynes, 2013: 82). İklim değişikliği, 1992 yılının Haziran ayında Rio de Janeiro’da gerçekleşen BM Dünya Zirvesi’nin sonunda imzaya açılan BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) ile birlikte, uluslararası gündemin en önemli çevre sorunlarından biri haline gelmiştir. Bu zirvede Bush, dünya liderlerini “toplantıda konuşulanları gezegeni korumak için somut eylemlere dönüştürmeye” davet etmiş (Kolbert, 2015: 153), ancak BMİDÇS’nin müzakere sürecinde, metinde yer alan emisyon azaltım hedefleri ve uygulama takvimi zorunlu olmaktan çıkarılıp gönüllü hale getirildikten sonra Sözleşmeyi imzalamıştır (Sussman ve Daynes, 2013: 83). Sözleşme, Bush tarafından imzalandıktan üç ay sonra Senato’da oybirliği ile onaylanmıştır (Kolbert, 2015: 153). Böylece ABD, “iklim değişikliği sözleşmesini onaylayan ilk sanayileşmiş ülke” olmuştur (Kolbert, 2009). Bu önemli adıma karşın Bush, ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilecek iklim değişikliği politikaları geliştirmekten ve ABD için bağlayıcı emisyon indirim hedeflerini kabul etmekten kaçınmıştır (Bailey, 2016: 56).

1992 seçimleri sonucunda ABD, uzun bir aradan sonra yeniden bir Demokrat başkana sahip olmuştur. Bill Clinton ve yardımcısı Al Gore’un, kampanyalarında “sera gazı emisyonlarını 2000 yılına kadar 1990 seviyesine indirme” sözü vermeleri; Beyaz Saray’da göreve başladıktan kısa süre sonra yönetim kademesinde bir “yeşil takım” oluşturmaları, iklim değişikliği konusunda ABD’den somut politikalar bekleyenler tarafından büyük bir heyecanla karşılanmıştır (Graham, 2015: 312-313). Clinton döneminin en önemli gelişmesi, uluslararası iklim değişikliği müzakereleri açısından bir dönüm noktası olan Kyoto Protokolü’nün imzalanmasıdır. Bu Protokol ile taraflar için belirli bir zaman diliminde gerçekleştirilecek bağlayıcı emisyon indirim hedefleri saptanmıştır. Protokolün müzakere görüşmeleri son derece tartışmalı geçmiş, ülkelerin imza ve onay süreci oldukça uzun sürmüştür.

Kyoto müzakerelerinde ABD’yi Başkan Yardımcısı Al Gore temsil etmiştir. Görüşmeler sırasında Gore, Amerikan yönetiminin beklentisinin, bazı gelişmekte olan ülkelerin de emisyon indirimini kabul etmeleri yönünde olduğunu ifade etmiştir. Bu dönemde özellikle Kongre’deki iklim şüpheçileri Clinton yönetimi üzerinde yoğun baskı kurmuş, kesinliği tartışmalı bir tehdit için Amerikalıların daha pahalı enerji kullanmak zorunda bırakılmasının kabul edilemeyeceğini ileri sürmüşlerdir. Al Gore bu durum karşısında “Kongre’nin yaklaşımı şöyle: hiçbir şey bilme, hiçbir şey yapma, hiçbir şey söyleme” eleştirisinde bulunmuştur. Uzun müzakereler sonucu ABD, CO₂ emisyonlarını 2008-2012 döneminde 1990 seviyesinin %7’si kadar azaltmayı kabul etmiştir. Clinton Kasım 1998’de Protokolü imzalamış, ancak onay için gereken oy çokluğunu sağlayamayacağı gerekçesiyle Senato’ya sunmamıştır (Vaughn, 2011: 285). Müzakereler sürerken Senato’nun, gelişmekte olan ülkeler tarafından da emisyon indirim yükümlülüğü üstlenilmedikçe anlaşmaya destek verilmeyeceğini açıklayan bir karar alması (Magoc, 2011: 142) Clinton’ın gerekçesini haklı kılmaktadır. 1994’te yürürlüğe giren BMİDÇS’nin en önemli maddelerinden birisi tarafların ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar çerçevesinde kapasitelerine göre yükümlülük olarak iklim değişikliği ile mücadele sürecine katılmalarıdır (md 3/1). Kyoto Protokolü’nün imzalanmasından önce “ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar” ilkesi ve gelişmekte olan ülkelerin iklim değişikliğini azaltım yükümlülüğü, ABD iç politikasında tartışılan konulardan biri haline gelmiştir (Vogler, 2016: 41). Bu nedenle Clinton yönetimi Protokolü Senato’nun onayına sunmamayı tercih etmiştir.

Amerikan tarihindeki en tartışmalı seçimlerden biri Kasım 2000'de gerçekleşmiştir. Demokrat aday Al Gore ve Cumhuriyetçi aday George W. Bush arasındaki yarış, Yüksek Mahkeme kararı sonucu Bush lehine sonuçlanmıştır.⁴ Ocak 2001'de göreve başlayan Başkan Bush, kısa bir süre sonra yaptığı açıklamada Kyoto Protokolü'nün, ABD'nin küresel ekonomideki rakipleri olan gelişmekte olan ülkelere emisyon indirim yükümlülüğü getirmediğini, bu yüzden oluşturulmaya çalışılan uluslararası sistemin “adaletsiz” olduğunu, böyle bir anlaşmanın Amerikan ekonomisine ciddi yük getireceğini ifade ederek Protokolden çekildiklerini ilan etmiştir (Vogler, 2016: 41; Schreurs, 2004: 208).

Kyoto Protokolü'nün diğer ülkelerin onayıyla yürürlüğe girdiği dönemde ABD'nin Demokrasi ve Küresel İlişkilerden Sorumlu Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı olan Paula Dobriansky'nin görevlerinden biri de Bush yönetiminin küresel iklim değişikliği konusundaki politikalarını dünyaya açıklamaya çalışmaktır. ABD'nin en yüksek sera gazı emisyonuna sahip olduğu halde Kyoto Protokolü'nden çekilmiş olmasına getirilen eleştirilere karşı Dobriansky, Bush yönetiminin iklim değişikliği konusunu “çok ciddiye aldığını”; birçok ülkeyle ikili ve çok taraflı girişimler sürdürdüklerini, ortak amaç ve hedeflere sahip olduklarını ancak çözüm için en etkili yaklaşımın hangisi olduğu hakkında farklı düşündüklerini vurgulamıştır. Bush yönetimine göre, ekonomik büyümenin sürdürülmesi, iklim değişikliğine yol açan bir sorun değil aksine çözümün kendisiydi (Kolbert, 2015: 150-152).

Bush yönetiminin Kyoto Protokolü'nden çekilerek uluslararası iklim müzakerelerine sekte vurmak dışında, bu konudaki en önemli politikası iklim değişikliğinin “gerçek” ve “insan kaynaklı” olduğunu reddetmek olmuştur. Uluslararası baskılar, her geçen gün artan bilimsel çalışmalar ve yayınlanan raporlar sonucu iklim değişikliği sorununun varlığını kabul etmek zorunda kalan Bush, bir sonraki adım olarak “*bu konuda daha çok bilimsel araştırmaya ihtiyaç olduğunu*” defalarca dile getirmiştir (Graham, 2015: 331, 333). Bush ailesinin ve yönetim kadrosunun fosil yakıt endüstrisi ve bu konuda çalışan lobi gruplarıyla yakın ilişkisi (Gelbspan, 2005), G. W. Bush'un iklim değişikliği konusundaki tutumunun anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

2. OBAMA YÖNETİMİNİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ POLİTİKALARI

İklim değişikliğinin yol açtığı olumsuz sonuçlar ve ABD'nin bu sorun karşısındaki tutumu Kasım 2008 başkanlık seçimleri sırasında hem Cumhuriyetçi Parti adayı John McCain hem de Demokrat Parti adayı Barack Obama tarafından dile getirilen konulardan biri olmuştur. Seçimi kazanan Obama, Ocak 2009'da göreve başlar başlamaz imzaladığı başkanlık kararları ile Amerikan ekonomisine daha çevreci bir nitelik kazandırmayı ve iklim değişikliği ile mücadelede küresel liderlik rolü üstlenmeyi hedeflemiştir. Konuyla ilgili yaptığı ilk açıklamalardan birinde, yönetiminin gerçekleri inkâr etmeyeceğini, aksine onlar tarafından yönlendirileceğini vurgulamıştır (Goldenberg, 2009). Bu ifade, Bush döneminde iklim değişikliği inkârcılığının bir politika aracı olarak kullanılmasına yanıt olarak da değerlendirilebilir. Bu çerçevede Obama yönetiminin iklim değişikliği konusunda federal ve yerel ölçekte en önemli adımları İklim Eylem Planı ve Temiz Enerji Planı'dır. Uluslararası ölçekte ise Paris Anlaşması'nın imzalanmasına verdiği destek ve ABD'nin küresel liderlik sorumluluğunu üstlenmesi konusundaki tutumu ön plana çıkmıştır.

2.1. Obama'nın İklim Eylem Planı ve Temiz Enerji Planı

ABD, iklim değişikliğinin yıkıcı etkilerini çok ciddi şekilde yaşayan ülkelerden biridir. Sadece 2012 yılında olumsuz hava koşullarından kaynaklanan afetlerin Amerikan ekonomisine maliyetinin 100 milyar dolardan fazla olduğu hesaplanmıştır. Tahmini olarak ülke çapındaki kuraklık ve sıcak hava dalgalarının 30 milyar dolar, Sandy Kasırgası'nın yol açtığı yıkımın 65 milyar dolar, aşırı hava olaylarının 11,1 milyar dolar, Batıdaki eyaletlerde yaşanan orman yangınlarının 1 milyar dolar, Isaac Kasırgası'nın ise 2,3 milyar dolara mal olduğu ifade edilmiştir (The White House President Barack Obama, t.y.). İklim değişikliği kaynaklı doğal afetlerin yol açtığı can ve mal kaybı, Obama'nın özellikle ikinci döneminde bu konuda çok daha kararlı hareket etmesine neden olmuştur.

⁴ Al Gore uzun siyasi kariyerinin ardından önemli bir iklim aktivisti olarak hem ABD'de hem de uluslararası platformlarda birçok çalışma gerçekleştirmektedir. İklim değişikliği konusunda yazdığı kitaplar, hazırladığı belgeler ve sivil toplum çalışmalarının yanı sıra 2007 yılında IPCC ile birlikte Nobel Barış Ödülü'nü kazanmıştır.

ABD'nin gerek federal ve yerel düzeyde, gerekse uluslararası girişimler bağlamında iklim değişikliği ile mücadele ve uyum politikalarının temel çerçevesini belirleyen en önemli çalışma, Haziran 2013'te açıklanan *Başkan Obama'nın İklim Eylem Planı*'dir. Planda, ABD'nin karbon emisyonunun azaltılması için konan hedefler, iklim değişikliğinin etkilerine hazırlık çalışmaları ve uluslararası girişimlere liderlik amacı detaylı olarak ortaya konmuştur. İklim Eylem Planı'nın en önemli bileşenlerinden birisi ise Ağustos 2015'te açıklanan *Temiz Enerji Planı*'dir.

2013 İklim Eylem Planı'nın ilk bölümü "ABD'nin karbon emisyonlarının azaltılması" hedefine ayrılmıştır. Obama yönetiminin bu hedef için belirlediği alt başlıklar şu şekilde özetlenebilir (Executive Office of the President, 2013: 6-11):

- Temiz enerji kullanımı: Ülke genelinde temiz enerjinin yaygınlaştırılması için öncelikle ABD'nin toplam emisyonunun 1/3'üne yol açan enerji santrallerinden kaynaklanan karbon kirliliğinin azaltılması hedeflenmiştir. Temiz enerji izinlerini hızlandırarak ve elektrik dağıtım ağını modernize ederek yenilebilir enerji kullanımında ABD liderliğinin sağlanması bir diğer hedefdir. Planda ayrıca temiz enerji inovasyonlarına uzun vadeli yatırımın desteklenmesi yer almaktadır.
- Ulaşım sektörünün 21. yüzyıl için yeniden yapılandırılması: Bu hedef altında yakıt tasarrufu standartlarının belirlenmesi ve ileri ulaşım teknolojilerinin geliştirilmesi ve kullanımına yer verilmiştir.
- Evlerde, işyerlerinde ve fabrikalarda enerji israfının azaltılması: Enerji verimliliği standartları için yeni hedeflerin belirlenmesi ve bu alandaki yatırımların desteklenmesi ile hanelerde ve işyerlerinde enerji faturalarının azaltılması amaçlanmıştır.
- Hidroflorokarbon (HFC'ler) ve metan emisyonlarının azaltılması, ormanların korunması: CO₂ dışındaki sera gazı emisyonlarının azaltılması için kurumlar arası stratejilerin geliştirilmesi ve iş birliği yaklaşımının benimsenmesi hedeflenmiştir. İklim değişikliği ile mücadelede en önemli kaynaklardan biri olan ormanların korunması bu başlık altındaki bir diğer hedefdir.
- Federal düzeyde liderlik: Obama yönetimine göre, temiz enerjinin yaygınlaştırılması ve enerji verimliliğinin sağlanması konularında federal kurumların liderlik üstlenmesi gerekmektedir.

İklim Eylem Planı'nın ikinci bölümü "ABD'yi iklim değişikliğinin etkilerine hazırlamak" başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında aşağıdaki hedeflere yer verilmiştir (Executive Office of the President, 2013: 12-16):

- Daha güçlü ve güvenli toplulukların ve altyapının inşa edilmesi: Bu hedefi gerçekleştirebilmek için federal kurumların iklim dirençli yatırımları desteklemeye yönlendirilmesi; eyaletlerin, yerel yönetimlerin ve yerli kabile temsilcilerinden oluşan bir görev gücünün kurulması; toplulukların iklim değişikliğinin etkilerine hazırlık sürecinde desteklenmesi; binaların ve altyapı sistemlerinin dayanıklılıklarının artırılması; Ekim 2012'de yaşanan Sandy Kasırgası'ndan dersler çıkarılarak yeniden inşa stratejilerinin belirlenmesi Obama yönetiminin planları arasında yer almıştır.
- Ekonominin ve doğal kaynakların korunması: İklim değişikliğinin ekonomi ve doğal kaynaklar üzerindeki etkilerine hazırlık başlığı altında en önemli hedefler, kilit sektörlerin zayıflıklarının tespit edilmesi; sağlık sektörünün güçlendirilmesi; sigorta sektörünün liderliğinin artırılması; toprak ve su kaynaklarının korunması; tarımsal sürdürülebilirliğin sağlanması; kuraklık yönetiminin güçlendirilmesi; orman yangınları riskinin azaltılması; gelecekte yaşanabilecek sellere hazırlıklı olunması şeklinde sıralanmıştır.
- İklim değişikliğinin etkilerini kontrol edebilmek için bilimin kullanılması: Obama yönetimi iklim değişikliği konusunda bilimsel verilerin yaygın şekilde kullanılabilmesi için uygulanabilir iklim biliminin geliştirilmesini; iklim değişikliğinin ABD'deki etkilerinin değerlendirilmesini, iklim veri girişiminin başlatılmasını ve iklim direnci için gerekli veri/değerlendirme araçlarının sağlanmasını hedeflemiştir.

Planın üçüncü bölümü "ABD'nin uluslararası girişimlere liderlik" konusunda hedeflerini içermektedir. Bu başlık altında yer verilen maddeler özetle şu şekildedir (Executive Office of the President, 2013: 17-21):

- İklim değişikliği ile mücadele için diğer ülkelerle birlikte çalışmak: Obama yönetiminin uluslararası azaltım ve uyum çalışmalarına liderlik etmek üzere koyduğu hedefler arasında, gelişmiş ekonomilerle çok taraflı iş birliğinin geliştirilmesi; Çin, Hindistan, Brezilya gibi gelişmekte olan önemli ekonomilerle ikili iş birliğinin artırılması; kısa ömürlü iklim kirleticileri ile mücadele

edilmesi; ormansızlaşma sonucu ortaya çıkan emisyonların azaltılması; küresel ölçekte temiz enerji kullanımının artırılması ve enerji israfının azaltılması; çevresel mal ve hizmetlerin küresel serbest ticareti için müzakerelerin gerçekleştirilmesi; fosil yakıtların gereksiz kullanımını teşvik eden uygulamaların sona erdirilmesi; temiz enerjinin kamusal finansmanı için küresel liderlik rolünün üstlenilmesi; iklim değişikliğine küresel ölçekte direncin geliştirilmesi ve iklim finansmanı hareketliliğinin sağlanması yer almaktadır.

• İklim değişikliği ile mücadelede uluslararası müzakerelere liderlik: Obama'nın İklim Eylem Planı'nda, Kyoto sonrası iklim müzakerelerinin ve 2015 İklim Konferansı'nın 2020 sonrası dönem için önemi vurgulanmıştır. Yeni anlaşmanın, karşı karşıya olunan sorunun büyüklüğü nedeniyle iddialı, bütün ülkelerin üzerine düşeni yapabilmesi için kapsayıcı ve farklılıkların çözüme yansıtılabilmesi için esnek bir yapıda olması gerektiği ifade edilmiştir.

İklim Eylem Planı çerçevesinde ABD'nin karbon emisyonlarının azaltılması hedefine yönelik olarak en büyük yatırımlar temiz enerji alanında yapılmıştır. EPA, Eylül 2013'te yeni santraller için önerilen karbon kirliliği standartlarını; Ağustos 2015'te ise mevcut santrallere ilk kez karbon kirliliği standartları getiren Temiz Enerji Planı'nı açıklamıştır. 2009-2013 yılları arasında İçişleri Bakanlığı, 10 megawatt ve üzeri ölçekte 50'den fazla temiz enerji projesine izin vermiştir. Düşük gelirli aileler için güneş enerjisine erişimi kolaylaştıran bir girişim başlatılmıştır. Özel sektörden yeni temiz enerji teknolojilerinin geliştirilmesi için 4 milyar dolarlık taahhüt alınmıştır. 2020'ye kadar rüzgâr ve güneş enerjisi üretiminin iki katına çıkarılması hedeflenmiştir. Enerji Bakanlığı Nisan 2015'te ABD'nin enerji altyapısına odaklanan ilk Dört Yıllık Enerji Değerlendirme Raporunu yayınlamıştır. Haziran 2015'te Ulaştırma Bakanlığı ve EPA, 1 milyar ton emisyon azaltımı sağlayacak orta ve ağır vasıta yakıt verimliliği ve sera gazı emisyon standartları için önerilerini açıklamıştır. Binek araçlar için tarihteki en sıkı yakıt tasarrufu standartları getirilmiştir. Enerji verimliliğini arttırmak için Başkan Obama'nın "Daha İyi Binalar Projesi" hayata geçirilmiş ve 2011- 2013 arasında 840 milyon dolar tasarruf sağlanmıştır (The White House President Barack Obama, t.y.).

Ekim 2015'te HFC kullanımını ve emisyonlarını azaltacak yeni özel sektör taahhütleri açıklanmış ve 2025'e kadar yaklaşık 1 milyar ton karbon eşdeğer emisyon indirimi hedeflenmiştir. Tarım ve ormancılık sektörlerinde gönüllülük ve teşvik esasına dayanan önlemler için çiftçilerle iş birliği yapılmıştır. Öte yandan Eylem Planı kapsamında gerçekleşen uygulamalarla 2008-2013 arasında federal kurumların sera gazı emisyonları %17 oranında azaltılmıştır (bu miktar 1,8 milyon aracın tamamen trafikten çekilmesine denktir). Ayrıca 2020'ye kadar federal hükümetin elektriğinin en az %20'sinin yenilenebilir kaynaklardan sağlanması ve sera gazı emisyonlarının 2025'e kadar 2008 seviyesinin %30 altına indirilmesi hedeflenmiştir (The White House President Barack Obama, t.y.).

İklim Eylem Planı'nın, iklim değişikliğinin etkilerine hazırlıklı olma hedefleri doğrultusunda bilimsel verilerin uygulanabilir bilgiye dönüştürülebilmesi için Mayıs 2014'te Üçüncü Ulusal İklim Değerlendirme Raporu yayınlanmıştır. Raporda iklim değişikliğinin ABD'nin tüm bölgeleri ve kilit ekonomik sektörler üzerindeki etkilerine ilişkin bilimsel veriler yer almaktadır. Sandy Kasırgası'ndan etkilenen bölgelerde uygulanan yenilikçi stratejilerle toplumun gelecekteki aşırı hava olaylarına karşı güçlendirilmesi amacıyla Sandy iyileştirme fonunda 10 milyar dolardan fazla kaynak birikmiştir. Ağustos 2013'te Sandy Kasırgası Görev Gücü, tüm ülkede model olarak kullanılmak üzere yeniden inşa stratejisini açıklamıştır. Aralık 2014'te sağlık hizmeti sunan tesislerin iklim direncini arttıracak iyi uygulama örneklerini içeren bir rehber yayınlanmıştır. Tarım Bakanlığı çiftçilerin iklim değişikliğine uyum sağlayabilmelerine yardımcı olmak için yedi yeni bölgesel iklim merkezi oluşturmuştur. 2014'te kamuoyuna açık verilerin paylaşımını ve yenilikçiliğin geliştirilmesini amaçlayan İklim Veri Girişimi başlatılmıştır. Yine aynı yıl yönetici, planlamacı ve karar alıcıların federal araçlara erişimini sağlayan İklim Direnç Başvuru Rehberi yayınlamıştır. Kuraklık ve orman yangını riskinin azaltılması için ise Kuraklık Direnci Ulusal Ortaklığı başlatılmış, Orman Yangınları Ulusal Stratejisi yayınlanmıştır (The White House President Barack Obama, t.y.).

İklim Eylem Planı'nın üçüncü ayağını oluşturan uluslararası girişimlere liderlik konusunda sağlanan gelişmeler ise şunlardır: Başkan Obama, yurtdışında yeni kömür santralleri için kamu finansmanını sona erdirmek için bir girişim başlatmış, Birleşik Krallık, Hollanda ve İskandinav ülkeleri de bu girişime katılmıştır. Yenilenebilir enerji kullanımı, HFC emisyonları, araç emisyon standartları, enerji verimliliği ve temiz enerji girişimleri gibi konularda önemli ortaklarla iş birlikleri gerçekleştirilmiştir. Küresel ölçekte

enerji verimliliği ve temiz enerji ekonomisine geçişi kolaylaştırmak için Enerji Bakanlığı, “Temiz Enerji Bakanlıkları” olarak adlandırılan küresel forumun liderliğini üstlenmiştir. Haziran 2013’te Obama ve Çin Devlet Başkanı Xi Jinping arasında HFC’ler üzerine sağlanan anlaşmadan sonra, G-20 liderleri de Eylül 2013’te HFC’leri azaltma konusunda Montreal Protokolü’nün kurumsal yapısının ve uzmanlığının kullanılmasına destek verdiklerini açıklamışlardır. Kasım 2013’te ABD, Norveç ve Birleşik Krallık tarafından, ormansızlaşmadan kaynaklanan emisyonları azaltmak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek amacıyla gelişmekte olan ülkelerde ormanların geliştirilmesi için bir kamu-özel sektör ortaklığı hayata geçirilmiştir. Temmuz 2014’te ABD ve çevresel ürün ticaretin %86’sını gerçekleştiren 13 Dünya Ticaret Örgütü üyesi, temiz teknolojilerin küresel serbest ticareti için Çevresel Ürünler Anlaşması’nın müzakerelerine başlamıştır. 2014’te Başkan Obama karbon kirliliğini azaltıp gelişmekte olan ülkelerin iklim direncini güçlendirmek için kurulan Yeşil İklim Fonu’na ABD’nin 3 milyar dolar katkıda bulunma niyetini açıklamıştır. Bu adım diğer ülkelerin de katkılarını arttırmasını sağlayarak Fonun sermayesini 10 milyar doların üzerine çıkarmıştır (The White House President Barack Obama, t.y.).

Obama, iklim değişikliğinin etkilerine çok yönlü hazırlık ve direnç geliştirme konusunda federal ölçekte planlanan ve yönetimin her kademesinin, farklı bakanlık ve federal kurumların katılımını öngören çalışmaları 1 Kasım 2013 tarihli ve “Birleşik Devletleri İklim Değişikliğinin Etkilerine Hazırlamak” başlıklı başkanlık kararı ile Amerikan kamuoyuna sunmuştur (The White House President Barack Obama, 2013).

Obama yönetiminin iklim değişikliği politikalarının önemli bir parçasının, Temmuz 2015’te ilan edilen *Temiz Enerji Planı* olması öngörülmüştür. Temiz Enerji Planı’nda, 2030 yılına kadar CO₂ emisyonlarının 2005 seviyesinin %32 altına indirilmesi hedeflenmiştir. Obama yönetimine göre bu planın uygulamaya konması ve eyaletlerin de kendi planlarını hazırlamasıyla birlikte, binlerce Amerikalının sağlık koşullarının iyileştirilmesi; 2030’a kadar yenilenebilir enerjinin payının %30’a çıkarılması; binlerce istihdam olanağının yaratılması; yenilenebilir enerjinin maliyetinin düşürülmesi; 2030’da ortalama bir ailenin enerji faturasının yılda 85 dolar azaltılması; 30 milyon eve yetecek miktarda enerji tasarrufu ve 2020-2030 yılları arasında tüketicilerin 155 milyar dolar tasarruf etmesi hedeflenmiştir (The White House President Barack Obama, t.y.).

Görüldüğü üzere Obama yönetimi iklim değişikliği konusunda birçok iddialı hedef ve bu hedeflere ulaşabilmek için somut politikalar belirlemiştir. Senato’dan istediği desteği alamadığı konularda Obama, başkanlık kararları ile bazı uygulamaları hayata geçirmiştir. Ancak bu kararlara Cumhuriyetçilerden büyük tepkiler gelmiştir. Şubat 2016’da Yüksek Mahkeme’nin, Obama’nın İklim Değişikliği Programı’nın en önemli unsurlarından biri olan Temiz Enerji Planı’nı durduran kararını 5’e karşı 4 oyla alması iç politikadaki tartışmaları daha da sertleştirmiştir. Beyaz Saray’dan yapılan açıklamada Yüksek Mahkeme’nin yürütmeyi durdurma kararıyla aynı fikirde olunmadığı ve Obama yönetiminin iklim değişikliği ile mücadelede kararlı adımlar atmaya devam edeceği ifade edilmiştir. EPA sözcüsü ve çevreci örgütler bu kararı gezegenin geleceği açısından kaygıyla karşıladıklarını açıklarken karşıt gruplar Temiz Enerji Planı’nı “kömüre karşı savaş” olarak adlandırmışlardır. Örneğin, Amerika Temiz Kömür Elektrikliği Koalisyonu Başkanı Mike Duncan, bu kararla “*eyaletlerin daha fazla ekonomik zarara uğramasının engelleneceğini*” savunmuştur. Kongre’deki Cumhuriyetçiler de Yüksek Mahkeme’nin yürütmeyi durdurma kararının, Başkan Obama’nın iklim değişikliği ile mücadele konusunda yürütme yetkisini yasama desteği olmadan kullanma girişimine karşı ciddi bir uyarı olduğunu ifade etmişlerdir (Goldenberg, 2016). Çalışmanın üçüncü kısmında incelendiği üzere, Obama’nın Temiz Enerji Planı, Ocak 2017’de göreve gelen Başkan Trump tarafından iptal edilmiştir.

2.2. ABD için bir Güvenlik Tehdidi olarak İklim Değişikliği

2000’li yılların başından itibaren iklim değişikliği, ABD’de savunma ve ulusal güvenlik alanında çalışan kimi düşünce kuruluşları tarafından bir güvenlik tehdidi olarak değerlendirilmiş, Savunma Bakanlığı’na bu konuda çeşitli raporlar sunulmuştur. Obama yönetimi de iklim değişikliğini ve yol açacağı sorunları ulusal güvenliğe karşı en önemli tehditlerden biri olarak kabul etmiştir.

Amerikan Savunma Bakanlığı’nın Ekim 2014’te yayımladığı İklim Değişikliğine Uyum için Yol Haritası’nın önsözünde, o tarihte Savunma Bakanı olan Chuck Hagel, iklim değişikliğinin, salgın hastalıklardan terörizme, günümüzde karşı karşıya olunan birçok sorunu şiddetlendirme potansiyeli

nedeniyle ABD'nin savunma stratejisinde “tehdit çarpanı” olarak nitelendirildiğinden söz etmiştir. Konunun siyaset ve ideolojiler üstü olması gerektiğini vurgulayan Hagel, Bakanlığın iklim değişikliğinin değerlendirilmesi, analizi ve uyum çalışmaları konusunda proaktif ve esnek bir yaklaşım izlediğini vurgulamıştır. Böylece hem ulusal güvenliğin korunması, hem de iklim değişikliğinin ABD misyonları üzerindeki olumsuz etkisinin en aza indirilmesi amaçlanmıştır (US Department of Defense, 2014).

Obama yönetimi tarafından Şubat 2015'te açıklanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde de ABD'nin ulusal çıkarları açısından stratejik risk olarak değerlendirilen konulardan biri iklim değişikliği olmuştur. Amerikan ulusal güvenliği ve dış politikası için en üst düzey belge olan bu strateji belgesinde, etkileri Arktik bölgeden Orta Batı [Amerika]'ya kadar her yerde hissedilen iklim değişikliğinin doğal afetleri, mülteci akınlarını, gıda ve su gibi temel kaynaklar için çatışmaları arttırarak ulusal güvenliğe acil ve giderek büyüyen bir tehdit oluşturduğu ifade edilmiştir. Yükselen deniz seviyesi ve fırtınaların kıyı bölgelerini, altyapıyı ve gayrimenkulleri tehdit ettiği, altyapının olumsuz etkilere hazırlıklı hale getirilmesinin ve gerektiğinde yeniden inşasının ise maliyetleri arttırarak küresel ekonomiye yük getirdiği belirtilmiştir. Obama yönetiminin, bu meydan okumaya karşı hem içerideki hem de uluslararası düzeydeki girişimlere öncülük ettiği vurgulanırken, İklim Eylem Planı ve ilgili başkanlık kararları yoluyla, sera gazı emisyonlarının 2025'e kadar 2005 seviyesinin %26 ila %28'i oranında azaltılması hedefine ve diğer düzenlemelere yer verilmiştir (National Security Strategy, 2015).

2015 Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde, iklim değişikliği konusunda ABD'nin uluslararası liderliğine de değinilerek, dünyanın en fazla emisyon yayan iki ülkesi olan ABD ve Çin'in karbon kirliliğini azaltmak üzere anlaşmaya vardıkları ifade edilmiştir. Ayrıca gelecek on yılda önlem, hazırlıklılık ve karşılık verme standartlarını şekillendirecek olan yeni ve iddialı bir küresel iklim değişikliği anlaşmasının önemi vurgulanmıştır. Yeşil İklim Fonu için ABD'nin söz verdiği katkının, gelişmekte olan en savunmasız ülkelerin iklim değişikliği ile başa çıkmalarına, karbon kirliliklerini azaltmalarına ve temiz enerjiye yatırım yapmalarına yardımcı olacağı belirtilmiştir. Temiz enerji projeleri başlatmak için Afrikalı girişimciler ile kurulan ortaklıklar, çiftçilere iklime uygun tarım yapmaları için yapılan yardımlar, metan emisyonlarını azaltmak ve çevresel mallar için serbest ticaret anlaşması başlatmak için geliştirilmeye çalışılan ortak eylemler de Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde iklim değişikliği başlığı altında yer bulmuştur (National Security Strategy, 2015).

Görüldüğü gibi 2015 Ulusal Güvenlik Stratejisi, iklim değişikliğini ABD için bir güvenlik riski olarak değerlendirirken, Obama yönetiminin bu konuda attığı somut adımlara, belirlediği hedeflere ve o dönemde hazırlıkları süren Paris Anlaşması'na ilişkin beklentilere de yer vermektedir. ABD'nin Obama başkanlığında iklim değişikliği ile mücadelede uluslararası liderlik rolüne kendini hazırladığı bu metinde de açıkça görülmektedir.

Savunma Bakanlığı'nın Temmuz 2015'te yayımladığı ve Kongre'ye sunduğu “Değişen İklim ve İklimle İlgili Risklerin Ulusal Güvenliğe Etkileri” başlıklı raporda da, küresel iklim değişikliğinin, yoksulluk; toplumsal gerilimler; çevresel bozulma; etkisiz liderlik ve zayıf siyasi kurumlar gibi birçok ülkede istikrarı hâlihazırda tehdit eden sorunları derinleştirerek Amerikan ulusal güvenliği için büyük ölçekli olumsuzluklar doğuracağı ifade edilmiştir. Raporda iklim değişikliği, sadece uzun vadede ortaya çıkabilecek bir risk olarak değil, güncel bir güvenlik tehdidi olarak tanımlanmış ve dünyanın birçok bölgesinde olumsuz etkilerin gözlemlenmeye başladığı vurgulanmıştır (US Department of Defense, 2015a). Bakanlığın temel sorumluluğunun ulusal güvenlik çıkarlarını korumak olduğunu ifade eden yetkililer, bunun için küresel güvenlik koşullarının tüm unsurlarıyla değerlendirilerek kısa ve uzun vadede oluşabilecek beklenmedik gelişmelere karşı hazırlıklı olunması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Bu nedenle Bakanlığın, iklim değişikliğinin yol açacağı deniz seviyesinin yükselmesi, iklim kuşaklarının kayması, daha sık ve şiddetli hava olayları gibi etkilerini ve bu gelişmelerin ulusal güvenlik üzerindeki sonuçlarını göz önünde bulundurması gerektiği de ifade edilmiştir (US Department of Defense, 2015b).

Savunma Bakanlığı'nın Ocak 2016'da yayınladığı “İklim Değişikliğine Uyum ve Direnç” başlıklı direktif ise iklim değişikliğini, ulusal güvenlik için her ölçekteki stratejik planlarının en önemli maddelerinden biri haline getirmiştir. Direktife göre, Pentagon'un dünyanın herhangi bir yerinde süren ve

gelecekte gerçekleştirilecek operasyonlarının iklim değişikliğinin etkileriyle başa çıkabilecek şekilde planlanıp hayata geçirilmesi sağlanmalıdır (Johnson, 2016; US Department of Defense, 2016).

Dönemin Dışişleri Bakanı John Kerry de Paris Zirvesi öncesi katıldığı bir toplantıda, iklim değişikliğini, sadece doğal çevreye değil, ABD'nin ve diğer ülkelerin güvenlik ve istikrarına bir tehdit oluşturduğu için öncelikli bir sorun olarak gördüğünü vurgulamıştır. Bu yaklaşımla, Savunma Bakanlığı gibi Dışişleri Bakanlığı'nın da iklim değişikliği ve güvenlik konularını bir arada analiz ederek derinleşen sorunlara karşı olası seçenekleri Amerikan dış politikası çerçevesinde değerlendirmesi öngörülmüştür (Johnson, 2015a). Öte yandan Obama yönetiminin, iklim değişikliğinin olumsuz sonuçları ile ABD'nin ulusal güvenliği ve savunma politikası arasında kurduğu bağlantıyı raporlar ve stratejilerle güçlendirmesi, çoğunluğu iklim şüphecisi olan Cumhuriyetçileri ikna etmek için yeterli olmamıştır (Johnson, 2015b).

Bir röportajda Obama, IŞİD'i ABD için varoluşsal bir tehdit olarak görmediğini ancak iklim değişikliğinin, eğer önlem alınmazsa, tüm dünya için potansiyel bir varoluşsal tehdit olduğunu vurgulamıştır. İklim değişikliğinin tüm ülkeleri ilgilendirdiğini ancak görece yavaş ilerleyen bir sorun olduğu için, devletlerin gündemlerinde her zaman daha acil başka bir konunun olduğunu ifade eden Obama'ya göre, gelecek 20 yılda en endişe verici konu, karşılaştığımız diğer tüm sorunlar üzerindeki etkisi nedeniyle, iklim değişikliğidir. Obama, iklim değişikliğiyle birlikte giderek daha sık yaşanacak şiddetli kuraklıkların; daha fazla açlığın; Hint yarımadasında, Afrika ve Asya'nın kıyı bölgelerinde daha fazla yerinden edilmiş insanın ve salgın hastalıklar, kıtlık, mülteciler, yoksulluk gibi problemlerin var olan diğer sorunları daha da kötüleştireceğine işaret etmektedir (Goldberg, 2016).

Obama'nın iklim değişikliğini terörizm, Suriye'deki savaş, Rusya ve İran'la ilişkiler, nükleer silahlar, Ortadoğu'daki gelişmeler gibi dış politika konularından daha büyük bir tehlike olarak görmesi tepki almış olsa da (Pletka, 2016), Gallup'un Mart 2016'da gerçekleştirdiği ankete göre, Amerikalıların %64'ü küresel ısınmanın kendilerini büyük ölçüde ya da oldukça endişelendirdiğini ifade etmektedir. Ankete katılanların %59'u küresel ısınmanın etkilerinin hâlihazırda görülmeye başladığını söylerken, küresel ısınmanın kendi yaşam süreleri içerisinde ciddi bir tehdit oluşturacağına inananların oranı %41, Dünya'nın sıcaklık değerlerinde son yüzyılda ölçülen artışın insan kaynaklı olduğunu kabul edenlerin oranı ise %65 olarak ölçülmüştür (Saad ve Jones, 2016). Dolayısıyla Obama yönetiminin iklim değişikliği konusunda federal düzeyde izlediği politikaların ve aldığı kararların Amerikan halkının bir bölümünün endişelerine de karşılık verir nitelikte olduğu söylenebilir.

2.3. Obama, Paris Konferansı ve Amerikan Liderliği

Kasım 2015'te Paris'te toplanan İklim Değişikliği Konferansı'nda bir konuşma yapan Obama, dünyanın en büyük ekonomisi ve ikinci en yüksek emisyon değerine sahip ülkenin başkanı olarak ABD'nin yalnızca sorunun ortaya çıkışındaki rolünü kabul etmekle kalmayıp iklim değişikliği ile mücadele için gereken sorumluluğu almaya da hazır olduğunu ifade etmiştir. Obama konuşmasında, iklim değişikliği ile mücadele adına göreve başlamasından o güne geçen yedi yılda ABD'nin attığı adımlara örnek olarak, temiz enerjiye yapılan yatırımları, karbon emisyonlarının azaltılması için alınan önlemleri, rüzgâr enerjisi kullanımının üç kat, güneş enerjisi kullanımının yirmi kat artmış olmasını ve kimi yerlerde kirli enerjiden daha ucuz hale getirilmesini, enerji verimliliğine yatırım yapılmasını ve enerji santrallerinin emisyonlarına kısıtlama getiren ulusal standartların belirlenmesi gibi önemli yasal düzenlemeleri vermiş ve bu adımlar sonucunda hem ulusal ekonominin büyüdüğünü hem de karbon kirliliğinin son yirmi yılın en düşük düzeyine indirildiğini ifade etmiştir (The White House President Barack Obama, 2015).

Paris Anlaşması'nın düşük karbonlu bir gelecek için uzun vadeli bir strateji üzerine kurulması gerektiğini savunan Obama'ya göre anlaşma, her ülkenin farklılıklarını gözeterek belirleyecekleri ve sürekli güncellenen emisyon hedeflerini, taahhütlere uyulduğunu görebilecekleri şeffaf bir yapıyı, hedefe ulaşmakta zorlananlara sağlanacak destek mekanizmalarını içermelidir. Özellikle kirli kalkınma safhasını atlamak isteyen ülkelere kaynak sağlanması, temiz enerjinin maliyetinin ancak inovasyon ve sermaye ile düşürülebileceği, bunun için kamu ve özel sektörde inovasyonun küresel ölçekte desteklenmesi konuşmanın diğer önemli noktaları arasında yer almaktadır. Anlaşmanın, iklim değişikliğinin yıkıcı etkilerini hissetmeye başlayan ülkelere kaynak akışı sağlamasını isteyen Obama, örneğin küçük ada ülkeleri gibi soruna en az

katkısı olan ülkelerin varlıklarının tehlike altında olduğunu, bu yüzden ABD'nin En Az Gelişmiş Ülkeler Fonuna sürekli ve güçlü katkı sağlayacağını yinelemiştir. İş dünyası ve yatırımcıların dünyanın düşük karbonlu bir küresel ekonomiye yöneldiğini anlamasını isteyen Obama, doğru düzenlemeler ve teşviklerle bilim insanlarının, mühendislerin, girişimcilerin geliştirecekleri temiz enerji teknolojileriyle hem iklim değişikliği ile mücadeleyi güçlendireceklerini hem de yeni istihdam olanaklarının yaratılacağını vurgulamıştır (The White House President Barack Obama, 2015).

Obama'nın, Konferansın açılış oturumunda yaptığı bu konuşma hem iklim değişikliği sorununun uluslararası gündemdeki öncelikli yerini teyit etmesi, hem de Paris Anlaşması'nın hazırlık ve uygulama sürecinde ABD'nin küresel liderlik üstlenebileceğini göstermesi açısından önem taşımaktadır. George W. Bush'un ABD'yi Kyoto Protokolü'nden çıkartıp emisyon indirim taahhütlerini yerine getiremeyeceklerini açıklaması, uluslararası kamuoyunun büyük tepki almış ve iklim değişikliği ile mücadele için sürdürülen uluslararası girişimleri büyük ölçüde etkisiz kılmıştı. Bush dönemini özetleyen “sorumluluk üstlenmeme ve inkâr” söyleminin ardından, Obama döneminin iklim değişikliği konusunda hem hayata geçirilen politikalar hem de uluslararası liderlik ve sorumluluk üstlenme söylemi açısından ABD'yi daha iyi bir konuma taşıdığı ifade edilebilir.

Paris Anlaşması 22 Nisan 2016'da Dünya Günü gibi sembolik bir günde büyük bir törenle imzaya açılmıştır. 175 ülkenin temsilcileri, iklim değişikliği konusunda etkili çözümler üretecek yeni bir sürecin başlaması beklentisi içinde olan uluslararası kamuoyunun karşısında anlaşmayı imzalamışlardır. Paris Anlaşması ile dünyanın karşı karşıya olduğu küresel sıcaklık artışının 2 °C'nin altında tutulması ve mümkünse 1,5 °C ise sınırlandırılması hedeflenmiştir.⁵

3. TRUMP YÖNETİMİ VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE İNANMAMAK

Obama sonrası dönemdeki gelişmeleri analiz edebilmek için öncelikle 2016 yılı boyunca Cumhuriyetçi Parti'nin başkan aday adaylarının iklim değişikliği konusundaki tutumlarına yer vermek gerekmektedir. Böylece seçimi kazanan Trump dışındaki Cumhuriyetçi adayların da iklim değişikliği hakkında benzer bir söyleme sahip oldukları anlaşılacaktır. Örneğin, Şubat 2016'da kampanyasını durdurana kadar Cumhuriyetçi Parti'nin aday adaylarından biri olan New Jersey Valisi Chris Christie, Obama'nın iklim değişikliği ile mücadele için Amerikan liderliğinin zorunlu olduğu düşüncesini eleştirmiş ve ABD Başkanı'nın Paris İklim Zirvesi'ne katılmasının ve dünyayı IŞİD'e karşı birleştirmeye çalışmak, Suriye krizine çözüm bulmak, Amerikan topraklarının daha etkili bir şekilde nasıl korunacağını düşünmek yerine “başka şeyler hakkında konuşmasının” küçük düşürücü olduğunu söylemiştir. Aynı şekilde kampanyasını Şubat 2016'da sona erdiren Arkansas eski valisi Mike Huckabee de Obama'nın Paris Zirvesi için gösterdiği çabayı Twitter'da eleştirirken “bizim bir başkomutana ihtiyacımız var, baş meteoroloğa değil” ifadesini kullanmıştır (Kopan ve Goldin, 2015). Bir başka aday adayı Teksas Senatörü Ted Cruz ise “SUV kullanmanın IŞİD'den daha tehlikeli olduğu” düşüncesine güldüğünü söylerken, aday adaylığından Şubat 2016'da çekilen iş kadını Carly Fiorina, Obama'yı “sanrı görüyor” olmakla suçlamıştır. Aday adaylığını Mart 2016'da sona erdiren Florida Senatörü Marco Rubio ise “iklimin her zaman değişmekte olduğunu” vurgulayarak Obama'nın küresel ısınma konusuna odaklanmasıyla sık sık alay etmiştir (Johnson, 2016). Önce Cumhuriyetçi Parti'nin adaylık yarışını ardından da seçimi kazanarak ABD'nin 45. başkanı olan iş adamı Donald Trump ise kampanyası sırasında, Obama'nın iklim değişikliğini ABD'nin ve dünyanın karşı karşıya olduğu en önemli sorunu olarak görmesini, “duyduğu en aptalca açıklamalardan biri” olarak nitelendirmiştir. İklim değişikliği konusunda kendi planı sorulduğunda “binalarının çevre ödülleri kazandığını” söyleyen Trump, Çin, Vietnam ve daha birçok ülke bu konuda çaba göstermezken ABD'nin ancak elinden gelen kadarını yapabileceğini ileri sürmüştür (Kopan ve Goldin, 2015). İklim değişikliği konusuna son derece sığ ve sermaye odaklı yaklaşan Trump'ın Ocak 2017'de göreve başlamasıyla ABD'nin iklim değişikliği politikalarında yeni bir döneme girilmiştir.

⁵ Paris Anlaşması'nın öngördüğü hedefler doğrultusunda devletlerin hızla temiz enerjiye geçerek küresel emisyonları azaltmaları beklenmektedir. Dolayısıyla Paris Anlaşması'na göre iklim değişikliği ile mücadelenin en önemli adımlarından biri düşük karbon ekonomisine geçiş olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda ülkelerin düşük karbon ekonomisine geçiş süreci ve iklim değişikliği politikaları ile enerji politikaları arasındaki ilişkinin irdelendiği kapsamlı bir çalışma için bkz. Hayırsever Topçu, F. (2018), Düşük Karbon Ekonomisine Geçme(me): İklim Değişikliği ve Enerji Politikaları Bağlamında Bir Bakış, *Akdeniz İ.L.B.F. Dergisi 2018 Özel Sayısı*, 115-154.

3.1. Trump'ın İklim Değişikliği Söylemi ve Uygulamaları

Donald Trump, seçim kampanyası boyunca ve göreve başladıktan sonra iklim değişikliğine inanmadığını, küresel ısınmanın Çin tarafından Amerikan ekonomisini ve rekabet gücünü zayıflatmak üzere yaratılan bir aldatmaca olduğunu defalarca dile getirmiştir (Zhang vd., 2017: 213). Dolayısıyla göreve başladığında iklim değişikliği ile mücadele, azaltım ve uyum çalışmaları konusunda Obama yönetiminin karar ve uygulamalarını iptal edeceğine ve ABD'nin Paris Anlaşması çerçevesinde verilen taahhütleri yerine getirmeyeceğine dair endişeler hızla gerçek olmuştur.

Trump'ın bu yöndeki ilk adımlarından biri 28 Mart 2017 tarihinde yayınlanan "Enerji Bağımsızlığının ve Ekonomik Büyümenin Teşvik Edilmesi" başlıklı başkanlık kararıdır. Bu karar ile Trump, Obama'nın Kasım 2013 tarihli başkanlık kararı ve İklim Eylem Planı başta olmak üzere önceki yönetimin iklim değişikliği konusundaki düzenlemelerinin iptal edildiğini açıklamıştır (The White House, 2017a). Ağaçayak vd. (2017: 3) bu kararın amacının, Obama döneminde iklim değişikliğiyle mücadele alanında başlatılan bütün çabaları ortadan kaldırmak olduğunu ifade etmekte ve Trump'ın kararının olası etkilerini şu şekilde özetlemektedir: Federal kuruluşlar tarafından fosil yakıt endüstrisinin kuralılaştırılması; federal arazilerde yeni kömür alanları açılmasına dair Obama tarafından ilan edilen moratoryumun kaldırılması; kömür santralleri için kirlilik standartlarının esnetilmesi; petrol ve doğal gaz alanlarından kaynaklanan metan kirliliği standartlarının esnetilmesi; fosil yakıtların sosyal maliyetleri için sera gazlarının etkilerini göz ardı eden eski hesaplama yöntemlerinin kullanılması (Ağaçayak vd., 2017: 3).

Söz konusu başkanlık kararı metninde kullanılan "[ABD'nin] sahip olduğu büyük enerji kaynaklarının temiz ve güvenli şekilde geliştirilmesi," "düzenleyici yüklerden kurtulmak" ve "yerli enerji kaynaklarının geliştirilmesine veya kullanılmasına potansiyel engel teşkil eden düzenlemelerin gözden geçirilmesi" gibi hedeflerin yanı sıra "iş yaratmak," "Amerikan malı," "madencilere işlerini geri verelim" ve "temiz kömür" gibi ifadeler, iklim değişikliğiyle mücadeleyi amaçlayan Obama dönemi politikaları yerine Trump'ın ulusal çıkar, piyasa ekonomisi ve yerli fosil kaynakların kullanılmasına dayanan yeni politikasını özetlemekte ve iklim değişikliğini inkâr söylemine geri dönüşü yansıtmaktadır (Ağaçayak vd., 2017: 3-4).

Trump'ın göreve başlamasının ardından enerji politikasının fosil yakıt kullanımının artırılması üzerine inşa edileceğinin en güçlü kanıtlarından biri de Dışişleri Bakanı olarak ABD'nin en büyük, dünyanın ise beşinci büyük petrol şirketi olan Exxon-Mobil'in eski CEO'su Rex Tillerson'ı seçmesi olmuştur. Özellikle Paris Anlaşması'nın öngördüğü düşük karbon ekonomisine geçiş hedefinin gelecek 25 yılda petrol şirketlerine maliyetinin 22 trilyon dolardan fazla olacağını ifade edildiği raporun ortaya çıkmasıyla birlikte Trump'ın bu kritik bakanlık için tercihinin bir petrol şirketinin eski yöneticisinden yana olmasının önemi açıktır (Sanford ve O'Riordan, 2017: 4). Her ne kadar Tillerson Mart 2018'de Trump tarafından görevden alınsa da fosil yakıt lobisinin yönetim üzerindeki etkisi sürmektedir. Fosil yakıt endüstrisinin çıkarlarını savunan örgütlerden finansal destek alan, petrol ve kömür şirketlerinin yöneticiliğini ya da danışmanlığı yapmış isimler Trump tarafından EPA başta olmak üzere federal kurumlarda ve ilgili bakanlıklarda görevlendirilmekte ve iklim değişikliğini inkâr sürecinde etkili olmaktadır (Davenport ve Landler, 2019). Örneğin, Trump'ın "toplum için zararlı" olarak nitelendirdiği Obama dönemi çevre ve iklim politikalarının zayıflatılması yönündeki bir başka kararı ülkenin en bilinen iklim değişikliği inkârcılarından biri olan Scott Pruitt'in EPA Direktörlüğü için seçilmesi olmuştur (Sanford ve O'Riordan, 2017: 5-6). Pruitt'in iklim değişikliği ile insan faaliyetleri arasında bir ilişki olmadığını ileri sürmesi bilim insanları tarafından tepkiyle karşılanmış, bir federal yargıç Pruitt'in bu iddiasıyla ilgili kanıtlarını paylaşmasını istemiştir. Pruitt, görevi kötüye kullandığı yönünde birtakım kanıtların ortaya çıkması üzerine Temmuz 2018'de görevinden istifa etmiştir (Friends of the Earth, 2018).

Göreve gelir gelmez aldığı kararlar ve oluşturduğu üst kademe yönetim ekibiyle Trump'ın, iklim değişikliği azaltım ve uyum çalışmaları konusunda Obama yönetiminin sadece federal düzeydeki uygulamalarından değil, uluslararası liderlik rolünden de vazgeçeceği yönündeki endişeleri doğrulamıştır. Trump, 1 Haziran 2017'de yaptığı açıklama ile ABD'nin Paris Anlaşması'ndan çekileceğini ve anlaşmanın ülkeye yüklediği devasa finansal ve ekonomik yükten kurtulacaklarını ilan etmiştir. Böylece Trump ABD'nin, Paris Anlaşması'na göre taraf ülkelerin dönemsel olarak gözden geçirmeleri gereken Ulusal Katkı

Beyanı uygulamasını gerçekleştirmeyeceğini ve ABD'ye bir servete mal olduğunu ileri sürdüğü Yeşil İklim Fonu'ndan da ayrılacağını açıklamıştır. Öte yandan Amerikan iş dünyasına, işçilerine, halkına ve vergi mükelleflerine daha adil davranacak şekilde yeniden Paris Anlaşması'na ya da tamamen yeni bir anlaşmaya taraf olmak için müzakerelere de başlayabileceklerini ifade etmiştir (The White House, 2017b). Trump yönetimi Ekim 2017'de Obama'nın İklim Eylem Planı'nın en önemli bileşeni olan Temiz Enerji Planı'nı iptal etmiştir. Böylece Obama yönetiminin öngördüğü temiz enerji yatırımları yerine kömür ve doğal gaz kullanımını arttıracak bir karara daha imza atılmıştır (Friedman ve Plumer, 2017).

Obama yönetimi döneminde açıklanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde iklim değişikliğinin ülkenin karşı karşıya olduğu en önemli tehditlerden biri olarak ifade edilmesinin aksine, Trump yönetimi tarafından Aralık 2017'de açıklanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde iklim değişikliğine güvenlik riski olarak yer verilmemiştir (Borger, 2017). Böylece ABD ulusal güvenlik politikalarının oluşturulması sürecinde iklim değişikliğinin yol açacağı olumsuz gelişmeler yeni yönetim tarafından bilinçli olarak değerlendirme dışında bırakılmıştır. Söz konusu yeni stratejide, enerji güvenliği bağlamında iklim değişikliğinin en önemli kaynağı olan fosil yakıtların tüm dünyada kullanılmaya devam edeceği vurgulanmıştır (National Security Strategy, 2017: 22). Dolayısıyla Trump yönetiminin fosil yakıtların kullanımını arttırılmasına dayalı enerji politikasının izleri Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde de görülmektedir.

Trump yönetiminin iklim değişikliği politikası inkâr ve bilimsel gerçeklere inanmama ekseninde şekillenmeye devam ederken, Kasım 2018'de iklim değişikliğinin Amerikan halkı, ekonomisi ve çeşitli sektörler üzerindeki etkisini değerlendiren Dördüncü Ulusal İklim Değerlendirme Raporu açıklanmıştır. Rapora göre, iklim değişikliği ABD'nin her yerinde topluluklar için yeni riskler yaratırken, var olan kırılganlıkları arttırmakta, insan sağlığına ve güvenliğine, yaşam kalitesine ve ekonomik büyüme hızına yönelik artan zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Kapsamlı ve sürekli bir küresel azaltım olmazsa ve bölgesel uyum çabaları hayata geçirilmezse, iklim değişikliğinin ABD'de giderek artan miktarda maddi kayba yol açması ve ekonomik büyüme hızını yavaşlatması beklenmektedir. Raporla, iklim değişikliğinin su kaynakları, gıda üretimi ve dağıtımı, enerji ve ulaşım sektörleri, kamu sağlığı, uluslararası ticaret ve ulusal güvenlik gibi birçok doğal ve toplumsal sistem için riskleri arttıracığı da ifade edilmiştir (U.S. Global Change Research Program, 2018). Çeşitli hükümet kurumları ve bakanlıklardan derlenen verilerle hazırlanan ve federal nitelik taşıyan bu rapor, ABD'nin karşı karşıya kalacağı iklim değişikliği kaynaklı sorunları kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Trump'a, raporda ifade edilen "küresel ısınmanın, kontrol altına alınmazsa Amerikan ekonomisini çöküşe götürebileceği" konusu sorulduğunda Başkanın yanıtı "buna inanmıyorum" olmuştur (BBC, 2018). Böylece Trump, iklim değişikliği konusunda sıkça kullandığı "inanmama" söylemine bu kez de ortaya çıkabilecek ekonomik yıkım olasılığı için başvurmuştur.

Ocak 2019'da Savunma Bakanlığı iklim değişikliğinin bakanlığın faaliyetleri üzerindeki etkisini inceleyen bir rapor yayınlamıştır. Rapora göre, gelecek 20 yıl içerisinde iklim değişikliği nedeniyle ortaya çıkacak su baskınları, kuraklık, çölleşme, orman yangınları, permafrost tabakasının erimesi gibi sorunlar ABD'nin öncelikli 79 askeri birimi üzerinde baskı yaratacaktır (US Department of Defense, 2019: 4). Ancak Trump, tüm bilimsel verilere, resmi kurumlar tarafından hazırlanan raporlara, ulusal ve uluslararası kamuoyunun tepkilerine karşın iklim değişikliğine inanmadığını yinelemekte, Twitter'da tarihin en soğuk kışlarından birini yaşayan Amerikalılara biraz küresel ısınmanın iyi geleceği yönünde mesajlar paylaşmaktadır (De la Garza, 2019).

3.2. Trump Yönetimi'nin İklim Değişikliği ile Uluslararası Mücadelede Tutumu

Obama'nın, iklim değişikliği ile mücadelede ABD'nin uluslararası liderlik üstlenmesi gerektiği yönündeki söylem ve girişimlerinin, özellikle Paris Anlaşması'nın müzakere ve imza sürecinde Çin Devlet Başkanı Xi Jinping ile birlikte verdikleri iş birliği mesajlarının ABD'ye uluslararası kamuoyu önünde prestij kazandırdığını söylemek mümkündür. Uzunca bir süre iklim değişikliği konusunda tarihsel sorumluluğunu yadsıyan ve yükümlülük almaktan kaçınan ABD'nin, Obama yönetimi sırasında uluslararası liderliğe hazır olduğunu ifade etmesi önemli bir adım olarak kabul edilmelidir. Paris Anlaşması'nın başarısı için en büyük ikinci emisyon üretici olan ABD'nin, anlaşma sistemi içerisinde kalması ve emisyon indirim yükümlülüklerini sürdürmesi büyük önem taşımaktadır. Ancak Trump'ın hem federal düzeyde Obama'nın

iklim değişikliği konusunda aldığı kararları iptal ederek izlediği politika, hem de uluslararası müzakere ve anlaşma sürecinden çekilme kararı almış olması, iklim değişikliği ile küresel mücadele konusunda daha karamsar bir geleceğe işaret etmektedir.

Her ne kadar Çin ve Avrupa Birliği gibi başlıca aktörler Trump'ın kararı ne olursa olsun iklim değişikliği azaltım ve uyum konusunda uluslararası iş birliğinin süreceğini açıklamış olsalar da, ABD'nin ekonomik ve siyasi katkısı olmadan Paris Anlaşması'nın beklenen olumlu sonuçları yaratması zor görünmektedir. Trump'ın iklim değişikliği karşısındaki tutumu ve Paris Anlaşması'ndan çekilme kararı Sanford ve O'Riordan (2017: 3) tarafından insanlığın geleceğine yönelik büyük bir tehdit olarak ifade edilmektedir. Öte yandan, Bush yönetiminin Kyoto Protokolü'nden çekilme kararı üzerine bazı eyaletlerin, yerel yönetimlerin ve iş dünyasının bir bölümünün Kyoto yükümlülüklerini kendi ölçeklerinde yerine getirmek için faaliyete geçmeleri gibi⁶, benzer bir tepki de Trump'ın Paris Anlaşması'ndan çekilme kararı üzerine gelmiştir. Yerel yönetimler, iş dünyası liderleri iklim değişikliği ile mücadele için Paris yükümlülüklerine uyma kararı almışlardır (Atvur ve Uysal Oğuz, 2018: 19).

Paris Anlaşması'nın kabul edildiği toplantıda taraflar, IPCC'den küresel ısınmanın sanayi öncesi dönemin 1,5 °C üzerinde gerçekleşmesi durumunda iklim değişikliğinin etkileri, sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması üzerine özel bir rapor hazırlamasını istemişlerdir. Ekim 2018'de açıklanan rapora göre iklim değişikliği konusunda devletlerin gereken önlemleri almamaları durumunda 2040 yılına kadar gıda kıtlığı, yükselen deniz seviyesi, orman yangınları başta olmak üzere yıkıcı sonuçların ortaya çıkması kaçınılmazdır (IPCC, 2018). Diğer ülkeler gibi raporu kabul eden ABD Dışişleri Bakanlığı bu durumun "raporun içeriği ya da bulgularının ABD tarafından desteklediği anlamına gelmediğini" açıklamıştır. Amerikan delegasyonu aynı açıklamada mümkün olan en kısa sürede Paris Anlaşması'ndan çekileceklerini de yinelemiştir. Trump yönetiminin Paris Anlaşması'ndan çekilme kararı benzer politikaları destekleyen liderler için bir örnek oluşturmakta ve iklim değişikliği ile mücadele konusunda uluslararası girişimleri olumsuz etkilemektedir. Emisyon üretiminde yedinci sırada olan Brezilya'nın yeni devlet başkanı Jair Bolsonaro da ülkesinin Paris Anlaşması'ndan çekileceği yönünde açıklamalar yapmıştır (Davenport, 2018).

Trump yönetiminin iklim değişikliğini inkâr eden tutumunun uluslararası ölçekteki bir başka örneği ise Arktika Konseyi'nin Mayıs 2019'daki toplantısında yaşanmıştır. İklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarının en yoğun gözlemlendiği bölgelerden biri olan Arktika'da, bölge ülkelerinin ve yerli toplulukların temsil edildiği en önemli girişim olan Arktika Konseyi'nin bakanlar düzeyindeki olağan toplantısının resmi sonuç bildirgesinde ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo'nun baskısı sonucu iklim değişikliğine hiçbir şekilde yer verilmemiştir (Sengupta, 2019a; Sengupta, 2019b; Arctic Council, 2019a). Öte yandan toplantının ardından Konsey'in dönem başkanlığını yürüten Finlandiya'nın Dışişleri Bakanı tarafından ayrıca bir değerlendirme yayınlanmış ve bu metinde iklim değişikliğinin bölgedeki etkileri, alınması gereken önlemler, gerçekleştirilen girişimler ayrıntılı şekilde açıklanmıştır (Arctic Council, 2019b). Bu açıklamayla örgüt içinde iklim değişikliği konusunda harekete geçilmesine itiraz eden azınlık görüşüne karşı, çoğunluğun iklim değişikliğini Arktika için en temel tehdit olarak gördüğü, gereken azaltım ve uyum çalışmaları ile iklim direncinin geliştirilmesi için acilen eyleme ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır (Sengupta, 2019b). Görüldüğü gibi Trump yönetimi sadece federal politikalarında değil uluslararası ölçekte de iklim değişikliğini inkâr eden söylemini sürdürmekte, azaltım ve uyum çalışmalarını engellemeye devam etmektedir.

SONUÇ

Dünyanın en büyük ekonomisi ve en sanayileşmiş ülkelerinden biri olan ABD'nin fosil yakıt kullanımına dayalı olarak gerçekleştirdiği ekonomik büyüme, ABD'yi iklim değişikliğinin ortaya çıkışında tarihsel sorumluluğu olan ülkelerden biri, hatta en önemlisi yapmaktadır. İklim değişikliği konusunun 1970'lerden itibaren uluslararası gündeme girmesi, Amerikan yönetimlerinin de bu konuda kimi çalışmalar

⁶ George W. Bush'un Kyoto Protokolü'nden çekilme kararı üzerine ABD'de yerel yönetimlerin iklim değişikliği ile mücadele politikalarının bir örneği için Bkz. Uysal Oğuz, C. (2010), İklim Değişikliği ile Mücadelede Yerel Yönetimlerin Rolü: Seattle Örneği, *Yönetim ve Ekonomi*, 17(2), 25-41.

yapmalarına, raporlar hazırlatarak konunun bilimsel, politik, ekonomik ve yönetsel boyutlarını tartışmaya başlamalarına neden olmuştur.

İklim değişikliği konusunda araştırmaların artması, bu durumun kimi çevrelerce öne sürüldüğü gibi doğal bir süreç olmadığı, aksine büyük ölçüde insan kaynaklı faaliyetler sonucu ortaya çıktığı yönündeki bilimsel konsensüsü de sağlamıştır. Bu gelişme iklim değişikliğine yol açan sera gazı emisyonlarının azaltılması ve iklim değişikliğine uyum çalışmalarının başlatılması için uluslararası girişimleri hızlandırmıştır. Uluslararası iş birliğinin en önemli aktörlerinin iklim değişikliğinin ortaya çıkışında tarihsel sorumluluğu olan gelişmiş ekonomiler olması beklenmektedir. Ancak ABD yönetimleri bu sorumluluğu almaktan uzun süre kaçınmışlardır. Örneğin, George W. Bush döneminde, emisyon azaltım yükümlülüklerinin ekonomisine büyük yük getireceği gerekçesiyle Kyoto Protokolü sürecinden ayrılması nedeniyle ABD'nin Protokolün işlevsiz kalmasına yol açtığı yorumları yapılmıştır.

Uluslararası kamuoyunun ve iklim değişikliği müzakerelerinin diğer aktörlerinin ABD'den beklentilerini önemli ölçüde karşılayabilecek kararlar ve uygulamalar Obama yönetimi tarafından hayata geçirilmiştir. Özellikle 2010 sonrasında Obama'nın söylem ve politika uygulamalarında iklim değişikliğini daha çok gündeme getirmesiyle birlikte, bu konu Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti arasındaki en önemli ayrım noktalarından biri haline gelmiştir. Genel olarak Demokrat Partili başkan ve politikacılar ABD'nin bu konuda eyleme geçmesi gerektiğini savunurken, Kongre'deki Cumhuriyetçiler ekonomik çıkar, lobi faaliyetleri ve küresel rekabet gerekçesiyle iklim değişikliğini inkâr etmeyi sürdürmüşlerdir. Ancak federal düzeyde daha belirgin olan bu ayrım, eyaletler ve yerel yönetimler düzeyinde büyük ölçüde azalmaktadır. Birçok Cumhuriyetçi vali ve belediye başkanı iklim değişikliği azaltım ve uyum çalışmalarını somut planlarla uygulamaya koymuşlardır (Romm, 2016: 190-191).

Başkan Obama, ikinci döneminde başlattığı İklim Eylem Planı ile federal ve sektörel ölçekte somut emisyon azaltımları hedeflemiş, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırımı teşvik etmiştir. Uluslararası müzakereler açısından belki daha da önemli olan adım, ABD'nin Obama yönetimi altında iklim değişikliği ile mücadelede küresel liderlik rolünü üstlenmeye hazır olduğunun ilan edilmesidir. Bu liderlik, ABD'nin üzerine düşen emisyon azaltım hedeflerini gerçekleştirmek için izleyeceği ulusal politikaları, Çin ve Avrupa Birliği gibi diğer büyük ekonomiler ile iş birliği yapmayı, Yeşil İklim Fonu'na katkıda bulunarak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere verilecek finansal desteği arttırmayı ve Paris Anlaşması'nın uygulanması konusunda kendi yükümlülük ve taahhütlerini gözden geçirip güncellerken, diğer tarafların da sürecin gereklilerini yerine getirmeleri konusunda teşvik edilmelerini içermektedir.

Obama yönetiminin uluslararası iklim müzakereleri açısından ABD'yi daha etkin bir aktöre dönüştürdüğünü söylemek mümkündür. Ancak bu etkinlik, Donald Trump'ın Ocak 2017'de göreve başlaması ile hızla aşınma sürecine girmiştir. Trump seçim kampanyası boyunca iklim değişikliğine inanmadığını vurgulamış, eğer seçilirse Paris Anlaşması'ndan çekileceklerini ilan etmiştir. Sonuç olarak Haziran 2017'de beklenen açıklama gelmiş, Trump Paris Anlaşması'nın Amerikan ekonomisine çok büyük bir yük getirdiğini ileri sürerek anlaşmadan çıkacaklarını dünyaya duyurmuştur. Bu açıklama ile ABD'nin iklim değişikliği ile mücadele konusunda uluslararası liderlik üstlenme hedefinin de ortadan kalktığı açıktır. ABD'nin iklim ve enerji politikaları, uzun bir aradan sonra yeniden bilimsel kanıtları reddederek iklim değişikliğini inkâr eden bir başkan ve onun seçtiği bürokratlar tarafından belirlenmeye başlamıştır. Elbette bu süreçte Trump'ın tek gerekçesi "iklim değişikliğine inanmamak" değildir, Trump yönetiminin fosil yakıt endüstrisi ile yakın ilişkisi, aynı George W. Bush döneminde olduğu gibi iklim değişikliği azaltım ve uyum çalışmaları konusunda atıl(maya)n federal ve uluslararası adımları belirleyen en önemli faktörlerden biridir. Trump yönetiminin iklim değişikliğini inkârı ve bu konuyu öncelikli politika gündeminin dışında tutması, atadığı bürokratların ve bakanların benzer bir inkâr söylemine sahip olması, özellikle kömür ve petrol endüstrisinin Amerikan siyasetindeki etkisi ABD'nin uluslararası azaltım ve uyum çalışmalarının ilerlemesine de sekte vurması anlamına gelmektedir. ABD yönetiminin Paris Anlaşması sürecinden çıkma kararı benzer politikaları savunan devletler için bir örnek oluşturarak anlaşmanın başarıya ulaşma olasılığını azaltmaktadır.

Öte yandan son yıllarda giderek daha sık ve şiddetli şekilde yaşanan aşırı hava olayları, can ve mal kaybına yol açan kasırgalar, fırtınalar, orman yangınları, sel baskınları Amerikan kamuoyunun iklim değişikliğini giderek daha büyük bir tehdit olarak görmeye başlamasına yol açmıştır. Amerikan ana akım medyasının bir bölümü tarafından daha sık paylaşılmaya başlanan iklim değişikliği ile ilgili haberler konuyla ilgili farkındalığı da arttırmıştır. İklim değişikliğinin yol açacağı riskler ve alınması gereken önlemler Temsilciler Meclisi ve Senato'da yer alan Demokrat Partili birçok politikacının da gündem maddeleri arasına girmiştir. Kasım 2020'de gerçekleşecek başkanlık seçimlerinde Demokrat Parti'nin adaylığını elde edebilmek için kampanyalarını sürdüren politikacıların bir kısmı iklim değişikliği konusunu sürekli olarak gündemde tutmaya devam etmektedirler. Bu nedenle 2020 başkanlık seçimleri, ABD yönetiminin iklim değişikliği politikaları ve bu konudaki uluslararası pozisyonu açısından sorumluluk üstlenme ya da inkârı sürdürme bağlamında son derece önemli bir seçim olacaktır.

KAYNAKLAR

- AĞAÇAYAK, T., NASH, S. L. ve ŞAHİN, Ü. (2017), *İklim Politikalarında Trump Etkisi: Küresel İklim Mücadelesinde Zor Zamanlar*, İstanbul: İstanbul Politikalar Merkezi-Sabancı Üniversitesi-Stiftung Mercator Girişimi.
- ARCTIC COUNCIL (2019a), *Rovaniemi Joint Ministerial Statement*, 29 Temmuz 2019 tarihinde Arctic Council: https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/2342/Rovaniemi%20Joint%20Ministerial%20Statement_2019_Signed.pdf adresinden alındı.
- ARCTIC COUNCIL (2019b), *Statement by the Chair Minister for Foreign Affairs of Finland, Timo Soini on the Occasion of the Eleventh Ministerial meeting of the Arctic Council*, 29 Temmuz 2019 tarihinde https://arctic-council.org/images/PDF_attachments/Rovaniemi-Statement-from-the-chair_FINAL_840AM-7MAY.pdf adresinden alındı.
- ATVUR, S. ve UYSAL OĞUZ, C. (2018), The Paris Agreement: Climate Politics of Global Actors, Ö. Kalkan Küçüksoğak ve A. M. Yıldız içinde, *Current Debates in International Relations & Law* (s. 11-24), Londra: IJOPEC Publication.
- BAILEY, C. J. (2016), *US Climate Change Policy*, New York: Routledge.
- BARNEY, G. O. (ed.) (1980), *The Global 2000 Report to the President: Entering the 21st Century Volume One*, US Government Printing Office, 18 Şubat 2019 tarihinde http://www.geraldbarney.com/Global_2000_Report/G2000-Eng-GPO/G2000_Vol1_GPO.pdf adresinden alındı.
- BBC (2018), *Trump on climate change report: 'I don't believe it'*, 1 Mart 2019 tarihinde BBC: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-46351940> adresinden alındı.
- BORGER, J. (2017), *Trump drops climate change from US national security strategy*, 1 Mart tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/us-news/2017/dec/18/trump-drop-climate-change-national-security-strategy> adresinden alındı.
- DAVENPORT, C. (2018), *Major Climate Report Describes a Strong Risk of Crisis as Early as 2040*, 29 Temmuz 2019 tarihinde The New York Times <https://www.nytimes.com/2018/10/07/climate/ipcc-climate-report-2040.html> adresinden alındı.
- DAVENPORT, C. ve LANDLER, M. (2019), Trump Administration Hardens Its Attack on Climate Science, 20 Temmuz 2019 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2019/05/27/us/politics/trump-climate-science.html> adresinden alındı.
- DE LA GARZA, A. (2019), *President Trump Renews Climate Change Denial Days After Defense Department Releases Daunting Report on Its Effects*, 3 Mart 2019 tarihinde Time: <http://time.com/5508259/trump-climate-change-defense-department/> adresinden alındı.
- EXECUTIVE OFFICE OF THE PRESIDENT (2013), *The President's Climate Action Plan*, 1 Mart 2019 tarihinde The White House President Barack Obama: <https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/image/president27sclimateactionplan.pdf> adresinden alındı.
- FALKNER, R. (2001), Business Conflict and U.S. International Environmental Policy: Ozone, Climate, and Biodiversity, P. G. Harris içinde, *The Environment, International Relations and U.S. Foreign Policy* (s. 157-177), Washington D.C.: Georgetown University Press.
- FRIEDMAN, L. ve PLUMER, B. (2017), *E.P.A. Announces Repeal of Major Obama-Era Carbon Emissions Rule*, 28 Şubat 2019 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2017/10/09/climate/clean-power-plan.html> adresinden alındı.
- FRIEDRICH, J., GE, M. ve PICKENS, A. (2017), *This Interactive Chart Explains World's Top 10 Emitters, and How They've Changed*, 1 Mart 2019 tarihinde World Resources Institute: <https://www.wri.org/blog/2017/04/interactive-chart-explains-worlds-top-10-emitters-and-how-theyve-changed> adresinden alındı.
- FRIENDS OF THE EARTH (2018), *What are Donald Trump's policies on climate change and other environmental issues?*, 3 Mart 2019 tarihinde Friends of the Earth: <https://friendsoftheearth.uk/climate-change/what-are-donald-trumps-policies-climate-change-and-other-environmental-issues> adresinden alındı.
- GELBSPAN, R. (2005), *Boiling Point*, New York: Basic Books.
- GOLDBERG, J. (2016), *The Obama Doctrine*, 1 Mart 2019 tarihinde The Atlantic: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/> adresinden alındı.

- GOLDENBERG, S. (2009), *Obama presses for tougher controls on US car emissions*, 1 Mart 2019 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/business/2009/jan/27/obama-carbon-emissions-climate-change> adresinden alındı.
- GOLDENBERG, S. (2016), *Supreme court to block Obama's sweeping climate change plan*, 28 Ocak 2019 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/environment/2016/feb/09/climate-change-supreme-court-barack-obama-plan> adresinden alındı.
- GRAHAM, Jr., O. L. (2015), *Presidents and the American Environment*, Kansas: University Press of Kansas.
- HAYIRSEVER TOPÇU, F. (2018), Düşük Karbon Ekonomisine Geçme(me): İklim Değişikliği ve Enerji Politikaları Bağlamında Bir Bakış, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi 2018 Özel Sayısı*, 115-154.
- IPCC (2018), *Global Warming of 1.5°C Special Report*, 29 Temmuz 2019 tarihinde The Intergovernmental Panel on Climate Change: <https://www.ipcc.ch/sr15/> adresinden alındı.
- JOHNSON, K. (2015a), *Kerry Flags Security Threat From Climate Change*, 1 Mart 2019 tarihinde Foreign Policy: <http://foreignpolicy.com/2015/11/10/kerry-flags-security-threat-from-climate-change-paris-norfolk/> adresinden alındı.
- JOHNSON, K. (2015b), *Obama Calls Climate Denial 'Dereliction of Duty'*, 1 Mart 2019 tarihinde Foreign Policy: <http://foreignpolicy.com/2015/05/20/obama-calls-climate-denial-dereliction-of-duty-security-coast-guard-arctic/> adresinden alındı.
- JOHNSON, K. (2016), *Obama Says Climate Change Is a Security Risk. Why Are Republicans Laughing?*, 28 Şubat 2019 tarihinde Foreign Policy: <http://foreignpolicy.com/2016/03/21/obama-says-climate-change-is-a-security-risk-why-are-republicans-laughing/> adresinden alındı.
- KOLBERT, E. (2009), *Leading Causes*, 1 Mart 2019 tarihinde The New Yorker: <https://www.newyorker.com/magazine/2009/10/05/leading-causes> adresinden alındı.
- KOLBERT, E. (2015), *Field Notes from a Catastrophe: Man, Nature, and Climate Change* (revised and updated), New York: Bloomsbury.
- KOPAN, T. ve GOLDIN, H. (2015), *Donald Trump: Obama climate change remarks one of 'dumbest things' uttered in history*, 1 Mart 2019 tarihinde CNN: <https://edition.cnn.com/2015/11/30/politics/donald-trump-obama-climate-change-dumbest-thing/> adresinden alındı.
- MAGOC, C. J. (2011), *Chronology of Americans and the Environment*, Santa Barbara: ABC-CLIO.
- NATIONAL SECURITY STRATEGY (2017), 1 Mart 2019 tarihinde National Security Strategy Archive: <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2017/12/2017.pdf> adresinden alındı.
- NATIONAL SECURITY STRATEGY (2015), 1 Mart 2019 tarihinde National Security Strategy Archive: <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2015/02/2015.pdf> adresinden alındı.
- PLETKA, D. (2016), *Confessions of Barack Obama, Confidence Man*, 1 Mart 2019 tarihinde Foreign Policy: <http://foreignpolicy.com/2016/03/11/confessions-of-barack-obama-confidence-man/> adresinden alındı.
- ROMM, J. (2016), *Climate Change: What Everyone Needs to Know*, New York: Oxford University Press.
- SAAD, L. ve JONES, J. M. (2016), *U.S. Concern About Global Warming at Eight-Year High*, 1 Mart 2019 tarihinde Gallup: <http://www.gallup.com/poll/190010/concern-global-warming-eight-year-high.aspx> adresinden alındı.
- SANFORD, R. W. ve O'RIORDAN, J. (2017), *The Hard Work of Hope: Climate Change in the Age of Trump*, Kanada: Rocky Mountain Books.
- SCHREURS, M. A. (2004), The Climate Change Divide: The European Union, The United States, and the Future of the Kyoto Protocol, N. J. Vig, ve M. G. Faure içinde, *Green Giants? Environmental Policies of the United States and the European Union* (s. 207-230), Cambridge: MIT Press.
- SENGUPTA, S. (2019a), *United States Rattles Arctic Talks With a Sharp Warning to China and Russia*, 29 Temmuz 2019 tarihinde The New York Times <https://www.nytimes.com/2019/05/06/climate/pompeo-arctic-china-russia.html> adresinden alındı.
- SENGUPTA, S. (2019b), *U.S. Pressure Blocks Declaration on Climate Change at Arctic Talks*, 29 Temmuz 2019 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2019/05/07/climate/us-arctic-climate-change.html> adresinden alındı.
- SUSSMAN, G. ve DAYNES, B. W. (2013), *US Politics and Climate Change: Science Confronts Policy*, Boulder: Lynne Rienner.
- THE NEW YORK TIMES (1989), *The White House and the Greenhouse*, 1 Mart 2019 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/1989/05/09/opinion/the-white-house-and-the-greenhouse.html> adresinden alındı.

- THE WHITE HOUSE (2017a), *Presidential Executive Order on Promoting Energy Independence and Economic Growth*, 23 Temmuz 2019 tarihinde The White House: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/presidential-executive-order-promoting-energy-independence-economic-growth/> adresinden alındı.
- THE WHITE HOUSE (2017b), *Statement by President Trump on the Paris Climate Accord*, 27 Şubat 2019 tarihinde The White House: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-president-trump-paris-climate-accord/> adresinden alındı.
- THE WHITE HOUSE PRESIDENT BARACK OBAMA (2013), *Executive Order -- Preparing the United States for the Impacts of Climate Change*, 23 Temmuz 2019 tarihinde The White House President Barack Obama: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/11/01/executive-order-preparing-united-states-impacts-climate-change> adresinden alındı.
- THE WHITE HOUSE PRESIDENT BARACK OBAMA (2015), *Remarks by President Obama at the First Session of COP21*, 1 Mart 2019 tarihinde The White House President Barack Obama: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/11/30/remarks-president-obama-first-session-cop21> adresinden alındı.
- THE WHITE HOUSE PRESIDENT BARACK OBAMA (t.y.), *Climate Change and President Obama's Action Plan*, 1 Mart 2019 tarihinde The White House President Barack Obama: <https://obamawhitehouse.archives.gov/president-obama-climate-action-plan> adresinden alındı.
- U.S. GLOBAL CHANGE RESEARCH PROGRAM (2018), *Fourth National Climate Assessment*, 1 Mart 2019 tarihinde <https://nca2018.globalchange.gov/> adresinden alındı.
- US DEPARTMENT OF DEFENSE (2014), *Department of Defense 2014 Climate Change Adaptation Roadmap*, 1 Mart 2019 tarihinde Office of the Under Secretary of Defense: http://www.acq.osd.mil/eie/Downloads/CCARprint_wForward_e.pdf adresinden alındı.
- US DEPARTMENT OF DEFENSE (2015a), *National Security Implications of Climate-Related Risks and a Changing Climate*, 1 Mart 2019 tarihinde US Department of Defense: <http://archive.defense.gov/pubs/150724-congressional-report-on-national-implications-of-climate-change.pdf> adresinden alındı.
- US DEPARTMENT OF DEFENSE (2015b), *DoD Releases Report on Security Implications of Climate Change*, 1 Mart 2019 tarihinde US Department of Defense: <https://dod.defense.gov/News/Article/Article/612710/> adresinden alındı.
- US DEPARTMENT OF DEFENSE (2016), *DoD Directive 4715.21 Climate Change Adaptation and Resilience*, 1 Mart 2019 tarihinde DoD Directives Division: <https://www.esd.whs.mil/Portals/54/Documents/DD/issuances/dodd/471521p.pdf> adresinden alındı.
- US DEPARTMENT OF DEFENSE (2019), *Report on Effects of a Changing Climate to the Department of Defense*, 1 Mart 2019 tarihinde US Department of Defense: <https://media.defense.gov/2019/Jan/29/2002084200/-1/-1/1/CLIMATE-CHANGE-REPORT-2019.PDF> adresinden alındı.
- UYSAL OĞUZ, C. (2010), İklim Değişikliği ile Mücadelede Yerel Yönetimlerin Rolü: Seattle Örneği, *Yönetim ve Ekonomi*, 17(2), 25-41.
- VAUGHN, J. (2011), *Environmental Politics: Domestic and Global Dimensions*, 6 baskı, Boston: Wadsworth.
- VOGLER, J. (2016), *Climate Change in World Politics*, New York: Palgrave Macmillan.
- WORLD BANK (2019), *Gross domestic product 2017*, 23 Temmuz 2019 tarihinde World Bank: <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf> adresinden alındı.
- ZHANG, Y.-X., CHAO, Q.-C., ZHENG, Q.-H. ve HUANG, L. (2017), The withdrawal of the US from the Paris Agreement and its impact on global climate change governance, *Advances in Climate Change Research*, 8, 213-219.